

367

C

11

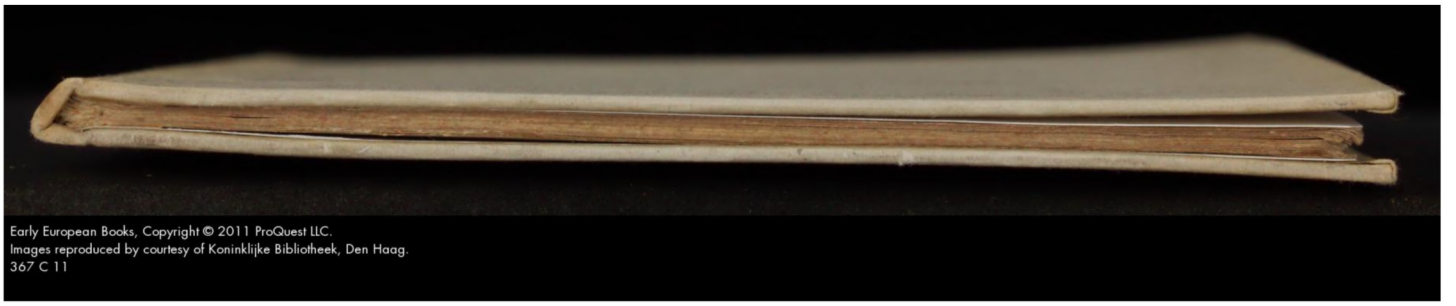

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
367 C 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
367 C 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
367 C 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
367 C 11

KW 367 C 11

4

DISSERTATIO THEOLOGICA
INAUGURALIS
De Beneficiis Messiaë intra LXX.

Hebdomadas, ad DANIEL. IX. 24.

Q Q A M

ANNUENTE DIVINO NUMINE

Ex Auctoritate Magnificè Rectoris,

D. JACOBI TRIGLANDII, I.F.I.F.

SS. THEOL. DOCT. ET IN ACAD. LUGD.

BAT. PROFESSORIS, ECCLESIAE

IBIDEM PASTORIS,

NEC NON

Amplissimi Senatūs Academici Consensu, & Celeber-
rimæ Facultatis THEOLOGICÆ Decreto,

PRO GRADU DOCTORATUS,

Summisque in THEOLOGIA Honoribus, & Privilegiis,
ritè, ac legitimè consequendis,

Publicæ Eruditorum disquisitioni subicit

JOHANNES WESSELIUS, Frisius, V.D.M.

Ad diem 2. Octob. à puncto horæ 9 ad 11.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud ABRAHAMUM ELZEVIER,
Academiae Typographum. M DC XCIX.

ILLVSTRI AC GENEROSO
V I R O
VVILHELMO ABHAREN.

PER QUADRAGINTA QUINQUE ANNOS BILTÆ PRÆTORI. JAM EXPRÆTORI REGENTJ. AD CONSESSUM C. C. P. P. O. O. GENERALIUM EX FRISIÆ NOBILITATE EXTRA ORDINEM DELEGATO PERPETUO. ILL. AC. P. P. ORDINUM FRISIÆ DELEGATO OCTOVIRO. ACADEMIÆ FRANEQUERANÆ CURATORI. OCTO LEGATIONIBVS DIFFICILLIMIS TEMPORIBVS AD POTENTISSIMOS EUROPÆ REGES ET PRINCIPES. ETIAM OLIM AD NEOMAGIENSIS. NUPER AD RYSWICENSIS PACIS FOEDUS. SUSCEPTIS. FELICISSIME DEFUNCTO. IMMORTALEM NOMINIS GLORIAM CONSECUO. ETC. ETC. ETC.

UT ET
NOBILISSIMO, AMPLISSIMO-
QUE VIRO

FREDERICO A SMINIA,
PRÆTORI WTINGERADELANO ILL. AC. PP. ORD. FRIS. DELEGATO OCTOVIRO. VARIIS DIGNITATIBVS MUNIISQUE TOGA SAGOQUE GESTIS DUDUM INCLUTO. AC DE REPUBLICA OPTIME MERITO. ETC. ETC.
DOMINIS. PATRONIS AC FAUTORIBVS MEIS BENEFICENTISSIMIS. DUM SUB HUIUS AUSPICIIS IN GRATISSIMA STATIONE ACCERUMANA-VIXI. ILLIUS VERO AURA FAVENTE IN STATIONE BILTANA PRÆSENTI VIVO. SPIRO. SPERO.

HANC DISSERTATIONEM INAUGURALEM SACRAM VOLO.

JOHANNES WESSELIUS;
V. D. M. BILTANUS.

B
9

DISSERTATIO THEOLOGICA
INAUGURALIS
DE
Beneficiis Messiaë intra Lxx.
Hebdomadas,
ad
DANIEL. IX. 24.

Inter Prophetas veteres illustris meritò censendus est *Daniel*. Hic certè *Propheta* nomen & omen habet. Nomine *Prophetae* ipsum dignatus est *Christus Matth. xxiv. 15.* nec non *Iosephus*, qui ipsum appellat *ἕνα τῶν μεγίστων προφητῶν Ant. Lib. x. Cap. xii.* Neque omine ipso destituitur. Possem adducere, quod *Propheta* vocetur, qui Deo familiaris ac singulariter acceptus est *Genes. xx. 7. Psal. cv. 14. 15,* qui frequenter calidas simul ac validas apud Deum preces fundit *Gen. xx. 7.* cujus labia laudem ac gloriam Dei celebrant *1 Sam. x. 5. 1 Chron. xxv. 1. 2. 3. &c.* sicuti hæc omnia in

A

Daniele

29
Daniele inveniuntur, qui *איש חסדו* *Vir Desideriorum Dei*, h. e. Deo desiderabilis, placens ac carum caput *Dan. ix. 23. x. 19.* hinc etiam Noacho & Jobo comparandus *Ezech. xiv. 14. 20.* quique in laudibus divinis & in precibus frequens ac apud Deum validus erat, tantò certe excellentior inter Prophetas, quantò frequentior ac validior in precibus *Dan. ii. 19. vi. 11. ix. 3.* Sed magis specialia specto, & quæ ad Prophetam propriè dictum pertinent. Sic utique *Propheta* erat, cui res arcanas vel præsentis vel præteritas vel futuras revelabat Deus, maximè in insomniis ac visionibus *Numer. xii. 5.* Porro qui à Deo acceptas revelationes eloquitur ac cum aliis communicat *Fer. xxiii. 22. 28.* atque sic Ecclesiam docet instruitque de consilio ejus voce vel scripto; quò pertinet illud de *Aharone*, qui *Propheta* Mosis dicitur, quia ex ipsius ore, quasi *Dei sui* verba accepta elocutus erat, perinde ac *Prophetæ Dei* à Deo accepta eloquuntur verba *Exod. vii. 1. coll. Exod. iv. 15.* Denique qui dies *Messia* ac mysteria regni ejus annunciat, *Testimonium enim Jesu est spiritus Prophetia* *Apoc. xix. 10.* unde meritò illi *Propheta*, qui Christo testimonium dant *Act. x. 43. i. Pet. i. 11.* Tandem qui non ad tempus & semel forte revelationes accepit, sed sæpius, ac apud quem per multos annos *Prophetia* permanet. Ex his omnibus facilè colligi potest, quod Daniel habendus sit inter excellentissimos ac propriè dictos Prophetas. Quod liquet sive arcanorum revelationes & futurorum declarationes etiam in insomniis ac visionibus mirandis ipsè factas respiciamus, sive scripta ejus adhucdum extantia, quibus revelata sibi communicat ac Ecclesiam docet, intueamur, sive oracula de *Messia* ejusque regno illustrissima cogitemus *Cap. 11. 44. 45. vii. 13. 14. ix. 24. &c.* sive denique revelationum frequentiam ac prophetiæ permanentiam apud ipsum ad seram usque ætatem consideremus. Quapropter meritò rejicienda crisis Judæorum est, qui ut elevent hujus viri Prophetias ac Christi de ipso elogium enervent, eum choro Prophetarum eicere student, hac in parte à Christianis quibusdam neutiquam sequendi. Talia enim proferunt *Propheta yugisquam*, quæ apertè Scripturis contraria affectatam fingendi libidinem in ipsis ostendunt. Qualia sunt, prophetiam non cadere super *captivum, exilem, tristem, decrepitum senem &c.* quæ exemplis *Feremias*

remie Cap. xxxii. 2. xxxiii. 1. Ezechielis Cap. i. i. iii. 14. Jacobi Gen. xlix. &c. confutata, Danieli nostro nequicquam præjudicant. Distinguunt præsertim inter gradum *primum* ac *secundum* prophetiæ, ac illum נבואה / hunc vero רוח הקודש appellat. Inde autem mirari oportet ἀβλεψίαν eorum, quod eum S. S. ei tribuant, qui instinctu occulto Spiritus integris sensibus revelationem accipit, *prophetiam* ei, qui sensuum usu ablato sive vigilans sive dormiens videt visiones, vel audit vocem sibi loquentem; Danieli non *Prophetiam*, sed *Spiritum Sanctum* ut Prophetiæ gradum secundum, adsignent: cum constet animum ejus, post repræsentationem primam rerum divinarum, tanto majestatis fulgore circumfusum atque consternatum fuisse sæpius, ut corpus viribus defectum sine motu sensuque jaceret Cap. viii. 17. 18. 27. x. 8. Nec ratio stringit, quam adhibet *Kimchi Prefatione in Psalmos*, quod ejus virtus ac scientia non pervenerit ad illas visiones, juxta virtutem *Jesaiæ Ezechielis ac reliquorum Prophetarum*. Id enim gratis dicitur, cum ille visiones simul cum interpretationibus acceperit, ac visionis intelligentiam sibi tribuerit cap. x. 1. certe sapientiâ ac occultorum intelligentiâ præ multis polluerit *Ezech. xxviii. 3*. Quod ad ordinem Bibliorum attinet, ubi Daniel inter כתובים ponitur, is nec semper in omnibus idem, proinde nec divinus, nec etiam à Christo comprobatus est *Luc. xxiv. 44*, qui verius respicere videtur ad divisionem librorum, quam exhibet *Josephus Lib. 1. contra Appionem, Legem*, quinque libris, *Prophetas à Mose ad Artaxerxem*, Daniele incluso, tredecim libris, & *hymnos* quatuor libris, memorans comprehensos. Ratio vera, ob quam recutiti Daniele Prophetis annumerare nolunt, est occulta, scilicet quia nimis illustria sunt Viri hujus vaticinia, præsertim illud quod præ manibus habemus, & per manifestam hujus prophetiæ lucem ne volentibus quidem cæcutire tenebrarum filiis licet.

II. Certe hæc nostra Prophetia, in qua Messię persona, status, munera, beneficia, judicia, cum temporis determinatione, quo omnia eventura erant, clarè describuntur, onus illud Judæis est, quod excutere non valent, adeò ut eam non extare, saltem non legi vellent, perdita cæterum impudentia depravare sustinentes mentem ejus pro obduratione cordis eorum. Uti verò desideramus restitutionem gentis illius ac con-

versionem ad Messiam suum, dudum natum passum & exaltatum, ita certè dignius argumentum vix inveniri potest in quo occupemur, & ubi majori spe opera nostra collocetur, quam in explicandis ac vindicandis vaticiniis antiquis, quibus Messias noster vivis coloribus depictus atque delineatus fuit. Unde etiam nos operam nostram haud perdidisse rati in elucidatione horum verborum qualicumque, eadem selegimus, ut sint materies exercitationis hujus, cogitantes vix quemquam Prophetarum fuisse, qui studiis nostris aded commendatus legitur in sacris & à Christo ipso, ac *Daniel*, imo hic ipse locus noster.

I I I. Dignissimam ergò materiam ut ordine tractemus, non solum sensum verborum indagabimus, sed & eorum veritatem demonstrabimus. Ut verò verborum mens clarius constet non inutile erit occasionem eorum & scopum ex antecedentibus aliquantulum illustrare. Nempe *Daniel* anno primo *Daru Medt* ex Prophetiis *Jeremia*, quæ extant *Ferem. xxv. 11. xxix. 10.* annos Captivitatis Babylonicæ à D. o definitos esse *septuaginta*, atque aded finem illius jam instare, edoctus, ad preces confugit, etiam à *Jeremiâ* præscriptas *Fer. xxix. 12. 13*, suo sic exemplo docens certitudinem consilii ac prædictionis divinæ cum precibus, ut mediis divinitus ordinatis, neutiquam pugnare. Petit verò vir sanctissimus populi sui urbisque ac sanctuarii restitutionem, & quidem propter fines decentissimos; quorum ultimus est gloria Dei. *Domine exaudi, Domine condona, Domine attende, & effice, ne tardato למען אלהי* propter te ipsum Deus mi *vers. 19.* subordinatus vero sponsonis æternæ factæ à Filio Redemptore exsolutio, atque adeo *Messie* apparitio in carne, in terrâ *Canaanis* ac inter populum *suarum*. Hoc intendit *Daniel vers. 17.* *Ausculta Deus noster orationi servitui, & propter Dominum למען ארני*. Ubi nulla necessitas nos cogit, ut dicamus heic nomen positum pro pronomine, sensus enim emphaticus ac fidei patrum convenientissimus emergit, *conf. Psalm. lxxx. 15.* quem etiam responsum, quod attulit *Gabriel* de populo reducendo & civitate restauranda propter Messiam & opera gratiæ ab ipso perficienda, efflagitare videtur. Propter Dominum ergò cum dicat *Daniel*, non solum propter sponsonem Filii & hac nixam ejus intercessionem apud Patrem, de qua *Job xxxiii. 23. 24.* sed & propter eum
olim

olim ex gente Israelitica oriundum, ac in medio ipsius terræ-
que Canaanis habitaturum, à Deo exaudiri petit, non subsi-
stens in externa populi liberatione, sed hanc unice desiderans
propter Messiam. Oratio hæc viri Deo chari etiam fructu
suo haud caruit. Etenim adhuc loquenti, oranti, ac peccata
confitenti apparuit illicò cælestis nuncius, ipsi precum suarum
gratiosam exauditionem nunciaturus, ac hoc pacto sollicitum
Vatem consolaturus. Declarat nempè Gabriel, populum esse
reducendum, ac civitatem sanctam restaurandam, & quidem pro-
pter Messiam & peccatorum expiationem, justitiæque æternæ
adductionem per ipsum futuram. Hunc idcirco venturum ad
suos, idque in fine *LXX. septimanarum*, postquam Deus gra-
vitatem iræ suæ in captivitate *LXX. annorum*, renovato favore
gratia ac longanimitate in populum Judaicum septuplò longio-
ri temporis spatio compensasset. Unde apparet Angelum in his-
ce gentis Judaicæ calamitates continuandas non denunciare, uti-
vellent Judæi contra scopum & contextum.

I V. *Generatim* determinat Angelus tempus longanimitatis
ac gratiæ Dei super populum Danielis, propter opera Mes-
siæ intra illud temporis spatium ad salutem electorum pe-
ragenda *vers. 24*. In temporis generali notatione occurrunt non
solum *summa* ejus *definita*, sed & *objectum*, cui istius tempo-
ris duratio tribuitur, quin etiam *fines decentissimi*, ob quos hoc
tempus à Deo genti Danielis datum est.

V. Temporis universi summa sancta quâdam styli sublimi-
tate proponitur, cum non per *annos*, sed per *septimanas* illud nu-
merat Angelus שבעים שבועים נחמך / apud *LXX. ἑβδομήκοντα
ἑβδομάδες σενετηνῆσων. Vulg. Septuaginta hebdomades abbreviate
sunt*. Notat vulgò *septimana*, Hebræis שבוע & שבת / spatium
septem dierum in orbem continuò redeuntium, & illa ad d-
stinctionem ab alius generis septimanis dicitur *septimana dierum*.
Sic testatur Daniel, quod fuerit in luctu atque jejunio *tres
שבועים שבעים דנן* *septimanas dierum Dan. x. 2. 3*. Quandoque
verò notat in iacris spatium *septem annorum*, singulis diebus
pro totidem annis positus, uti id frequenter usu venit *Ezech. iv.
6. Apoc. xii. 6. &c.* Atque huc trahunt quidam illud
Labanis ad Jacobum שלש שבועות זמן / *Imple septimanam
istam i. e. septennium istud, & dabimus tibi etiam il-*

lam pro servitute, quâ servies apud me adhuc septem annos alios.
Gen. xxxix. 27. Ubi præstat forte נחת referre ad Leam, ac
septimanam nuptiis ejus destinatam intelligere, conf: Gen. i. 10.
Jud. xiv. 14. Tob xi. 20. Ab aliis huc refertur illud Jeremie
cap. v. 24. ubi Deus exprobrans summam Judæis ingrati-
pluviam tempestivam ac serotinam tempore suo, & quod servaverit
ipsis שבעה חקוה קציר. Extra omne vero dubium est posi-
tus locus Levit. xxv. 8. Et numerabis tibi שבע שבתות שנים
septem septimanas annorum, septem annos, septem vicibus, & erunt
tibi שמונים ימי שבתות השנים dies septimanarum annorum quadragin-
ta novem anni. Similis locutionis exemplum produxit A. Gel-
lius Noct. Att. Lib. iiii. Cap. x. ex M. Varroue, qui alicubi
testatur se quoque jam duodecimam annorum hebdomadam ingres-
sum esse, ridiculè adjiciens, se ad eundem diem septuaginta hebdo-
madas librorum conscripsisse. Similiter loquitur Macrobius Lib.
v. 5. Cap. vi. in Somnium Scipion. Et quarta annorum hebdomas
impleta in latum quoque crescere (sc. hominem) ultra jam pro-
hibet. Quinta omne virium complet augmentum, sed à sexta
usque ad septimam septimanam fit quidem diminutio, sed occulta.
Ideo nonnullarum rerum publicarum is mos est, ut post sextam ad
militiam nemo cogatur: in plurimis detur remissio justa post sep-
timam.

V I. Præter has duas septimanarum species, alias haud
 recenset Sacra Pagina. Unde septimanæ *decenniorum*, quarum
 quælibet septies decem seu septuaginta annos contineret, &
 quas finxit, *Origenes Homil. xxix. in Matth.* aut etiam *Ju-*
bileorum, imo *seculorum*, ad quas desperatæ causæ indicio con-
 fugiunt quandoque Judæi, sicuti absque ullâ Scripturæ auctori-
 tate excogitantur, ita eadem facilitate rejiciuntur, quâ profe-
 runtur. Remanet ergò ut vel hebdomadas *dierum*, vel *annorum*,
 intelligamus. Priores illæ locum heic non reperiunt, quia scili-
 cet spatium nimis breve continent, quam ut tot tantique even-
 tus prædicti eo perfici possent. Præterquam quod Daniel se-
 quenti Capite *tres dierum hebdomadas* memorans, haud obscu-
 re illas ab hisce distinctas esse subinnuere voluerit. Subinde
 patet *annorum hebdomadas* esse intelligendas, consentientibus
 etiam in hoc Judæorum plerisque Doctoribus.

VII:

V I I. Quantum ad numerum porrò totalem septimanarum, declarat Angelus, eas à Deo decitas esse *septuaginta*, quæ communiter conficere creduntur annos 490. Hos verò quidam *Lunares* cum *Julio Africano Sec. 111. Chronologo*, ac *Ven. Beda*, plures *Solares* esse statuerunt. Et recte: notandum enim, quod quidem anni *Lunares* Veteribus Hebræis in usu fuerint, sic tamen ut iidem eos commoda intercalatione ad Solis motum revocaverint, uti ob festivitates anniversarias, annosque Sabbaticos, prorsus necessarium erat. Cucurrissent enim alias menses per omnes anni tempestates; nec *Nisan* אֲבִיב mensis *spicarum* semper esset *Exod. XIII. 4.* nec etiam postero die Paschatos, si quidem illud semper 14. vel 15. *Nisan* celebrari deberet, manipulus frugum maturefcentium, aut festo Pentecostes primitiæ messis absolutæ offerri poterant, si non iidem menses intercalatione facta ad eandem anni tempestatem continuò rediissent. Eadem est ratio annorum Sabbaticorum; nam quovis septimo ineunte messis haud absoluta, aut etiam exeunte opportunum seminandi tempus pro anno octavo mox adesse poterat. Unde apparet, Judæos in digerendis annis suis ab uno Sabbatico in alium, & ab uno Jubileo in alium, non supputasse Lunares, sed necessario Solares annos; ac consequenter, cum heic Angelus numeret septuaginta annorum Sabbata, seu decem Jubileos, planum est utique quod non Lunares, sed Solares intelligat.

VIII. Ulteriori disquisitione indiget determinatio numeri annorum exsurgentium ex LXX. Hebdomadibus hisce. Certissimum est, si LXX. septimanæ invicem sibi immediatè subsequentes computentur, eas conficere annos 490. Verum si in ordine ad Judæorum computum eas numerari velit Angelus, ista annorum 490. determinatio extra omnem dubitationis aleam posita non erit. Numerabant enim Judæi juxta sententiam quorundam annos Sabbaticos, donec perventum esset ad septies septenum, id est quadragesimum nonum. Sequentem annum quinquagesimum faciunt Jubileum. Hunc verò in numero septenorum non fuisse, sed supputationem eorum rursus initium à quinquagesimo primo habuisse contendunt. Sic computasse Judæos autor est *Maimonides. Cap. x. de Schemitta & Jubileo*, cujus verba latinitate donata hunc in modum exhibet *Vorstius*

in

in *Observat. ad Chronol. R. David Ganz. pag. 211.* *Annus Jubileus non resultat ex calculo annorum septimana, sed 49. annus Sabbaticus, & annus 50. Jubileus; 50. autem & posterior initium fit sex annorum septimana, atque sic deinceps in quolibet Jubileo.* Huc etiam facere videtur *Judæorum Chronologia in Seder Olam Rabba*, ubi autor pro Jubileis XVII. putat annos DCCCL. cum anni decies septies XLIX. facerent tantum annos DCCCXXXIII. Vide hoc notantem *Cloppenburgium in Schola Sacrif. Cap. II. §. XXVIII.* Nec absque ullâ specie hoc ponitur. Etenim quod Jubileus non 49. sed 50. fuerit annus, præterquam quod apertè Moses *annum 50.* post numeratos annos 49. sanctificandum præscribat, satis colligi posse videtur exinde, quod expresse Deus in Jubileis tellurem coli prohibeat *Levit. xxv. 11. 12.* Quæ sanctio supervacanea videri posset, siquidem Jubileus in annum 49. incideret, quippe qui per se Sabbaticus, utpote septies septenus erat. Porro cum Jubileus annum septies Sabbaticum immediatè ex lege sequi, & tamen 50. anni ab uno ad alterum Jubileum, excluso termino præcedentis, esse deberent, sequitur inde, quod Jubileus septies septenum immediatè semper sequi non possit, sed continuò ab illo divagari debeat, si nempe Jubileus primus esset in ordine septenorum. Unde concludere licet, illum 50. in ordine septenorum non fuisse, sed annos Sabbaticos à quinquagesimo primo demum numeratos esse. Quæ si vera sint, LXX. septimana, quatenus ita in orbem rediére Judæis cum intercurrentibus Jubileis, jam non 490. sed 500. annos conficiunt; siquidem Angelus eam Judæorum computationem respiciat, atque illa computatio post captivitatem Babylonicam in usu fuerit, uti asserit idem *Maimonides*, Jubileos tum quidem non celebratos, attamen numeratos fuisse propter anni cujusvis septimi remissiones, quæ ex Lege fiebant. Non est proferèd sententia hæc tanti ponderis, ut ob eam communem illam de numero annorum 490. deseramus. Utique probari nequit, singulos Jubileos comprehendisse annos 50. excluso termino præcedentis. Quod gratis quidem in hac sententiâ supponitur. Dicitur quidem *annus Jobel quinquagesimus*, sed nil impedit quominus id intelligatur cum inclusione termini præcedentis; sic ut primus Jubileus fuerit simul primus annus, non solum in ordine ad Sab-

bati-

baticos, sed & ad Jubileum sequentem, ac proinde intervallum, B
quod intercedit ab uno Jubileo inclusive ad alterum fuerit tantum annorum 49. Et hoc pacto satis quidem sanctionum Divinarum de Jubileo *quingagesimo*, & *sequente* continuo septies septenum, harmoniæ consulitur.

I X. Interim quod Angelus hanc annorum summam LXX. hebdomadibus involverit, haud absque ratione factum putamus. Indicavit fortè *brevitatem* temporis hujus, quod comparatè ad seculorum antelapsorum multitudinem, ac bonorum in ejus fine expectandorum magnitudinem, brevissimum ac quasi dierum vel septimanarum aliquot spatium haberi poterat. Sic utique Prophetæ præsertim post captivitatem Babylonicam brevem Messiaë moram, ad confirmandam fidelium fidem, eorumque consolationem augendam, adscribere solent *Hagg. II. 8. Mal. III. 1.* Eodem modo Angelus, cujus principale consilium est promittere Messiam, & liberationem spiritualem, ab ipso adducendam, uti ante dictum est, fluxuris ævis brevitatis quandam speciem conciliare fortè voluit. Quod si alicui nimis argutum videatur, audiat aliam hujus rei causam, quam adfert *Lud. Cappellus ad Tab. Chron. x.* Observat ille, numerum hunc esse compositum ex duobus, *septenario* nimis & *denario*, in se multiplicatis, atque illos duos numeros cum in Scripturâ tum in naturâ esse insignes, ac à Deo quasi sanctificatos atque consecratos: propterea igitur Angelum iis heic uti, quia hoc sapientiæ Dei consentaneum videtur, ut ad res tam insignes numerum etiam delegerit maxime insignem, ex duobis sacris & ab ipso sanctificatis numeris compositum. Magis ad rem docet *Calvinus*, Angelum hic alludere ad LXX. *annos* Captivitatis, de quibus *vers. 2.* atque eorum respectu heic promittere eum, quod misericordia Dei judicium ejus sit *superatura sept. plò*, & duratura septies septuaginta annos ad Christum usque. Verba ejus inter alia sunt; *Alludit quidem Propheta noster ad septuaginta annos Jeremia: & miror hoc à nostris non fuisse exensum? quia nemo est, qui causam asserat, cur annos suppuet Daniel per hebdomadas.* Addere licet, quod consultò Deus per annos *Sabbaticos* fluxuram abhinc annorum seriem usque ad Christum deduxerit, quia Christus in eorum fine adducturus erat *שנה רצון*, annum beneplaciti Jehovæ, in
B quo

quo sanguine fuso, etiam in die *Cippurim* expiationis veræ, plenam ac veram **שטט** / hoc est, omnium debitorum nostrorum remissionem, servitutis sub Diabolo ac peccato abolitionem, ac cælestium *habitaculorum* restitutionem mereretur, ac tuba Euangelii per omnem orbem proclamaret; quo & spectant fortè sequentia Angeli verba mox explicanda.

X. De his porro septimanis pronunciat Angelus, quod sint **נחת**. Est vox hæc una ἐξ ἀπαξ λεγομένων, nec alibi in sacris occurrit. Apud Rabbinos tamen frequens est sensu *secandi*, *præcidendi* &c. apud quos etiam voces derivatæ sunt **נחת** & **נחיתה** *frustum*, *scissio*, *sectio*. Convenit significatione juxta *Kimchi* cum **נור** *excidit*, *præcidit* & juxta alios etiam cum **נרץ**, sensu eodem. Propriè ergò radix **נח** notat *scindere*, *refecare*, *præcidere* &c. Quem significatum etiam, LXX. exprimere voluerunt per suum *συντέμνησιν*: licet enim *συντέμνειν* proprie *concidere* notet, LXX. tamen *Interpretibus* ut & aliis sæpe sumitur pro *præcidere*, *abscindere* *Esa.* x. 22. 23. Habent etiam voces synonymæ **נור** & **נרץ** eleganti melaphora significatum *decernendi* ac *definiendi*: unde & idem huic nostro **נחת** denegari nequit ob analogiam. Atque hoc posteriori sensu vocem communiter *Interpretes* vertebant, *definite*, *determinata*, *decreta*, *statuta* sunt *septimane* LXX. Ita & *Belga.* *sign bestemt*, communibus quasi calculi ordinata. Metaphoricam hanc significationem ita tamen à quibusdam urgeri nollemus, ut excludatur prorsus propria vocis notio, unde metaphora desumpta est. Putamus enim hæc non debere sejungi, sed conjungi; ut dicat Angelus, LXX. *Septimanæ decreto* Numinis immutabili *præcisæ*, *refectæ*, *abscissæ* sunt. Utique si *præcisæ* sint, à quo ergò? nonne voluntate & decreto Dei qui tempora in manu sua habet; rursus si *decreta* & *definite* sint, nonne vi vocis & metaphoræ ita *decreta*, ut per hoc *præcisæ* sint ab omni tempore circumstanti? Vult ergo Angelus dicere, LXX. *Septimanas* immutabili voluntate divina *statutas* esse, ut certò fluant super populum Danielis, imo sic *statutas* esse, ut *præcisæ* ab omni alio tempore circumstanti nec *plures* nec *pauciores* fluxuræ sint. Nec quicquam obstat difficultas, quam movet *Rainoldus*, quasi si *præcisè* urgeremus vocis significationem, atque ita ut non solum *definire* & *statuere*, verum etiam *præcisè* statuere ac

de-

definire significet, non essent anni 490. sed pauciores. Nam, in- B
quit, decidere aut præcidere est aliquid ex ipsa summa detrabere.
Id verum quidem est, sed ita applicandum necessario huic rei,
ut dicimus, LXX. has septimanas decreto Dei esse præcisas &
amputatas ex majori temporis summâ, quam quidem, si ita lu-
buisset, constituere potuisset Deus. Illud enim quod præci-
ditur, amputatur modo ab omni re circumstanti, ac per id ter-
minos suos & fines suos proprios accipit. Quo sensu verbum
abbreviare forte sumsit Latinus Interpres, ut idem sit ac ali-
quid amputare de toto, quod eatenus abbreviatur, quatenus
suos terminos accipit, ac unum continuum cum toto esse de-
finit. Ita *Corn. à Lapide*, qui ut versionem hanc suam *Vulgatam*
in commodum sensum pertrahat, hebdomadas *abbreviatas* dici pu-
tat, quòd *pauca septimana definita sunt usque ad Christum, cum*
Deus longè plures potuisset statuere. Notari tandem meretur
constructio irregularis, juxta quam verbum נחרך in singulari
jungitur nomini plurali. Qualis constructionis Hebræis &
Græcis haud infrequentis exempla alia produxere *Grammatici*
Vid. *Gloss. Lib. III. Tract. III. Can. LII.* Hoc fieri creditur,
quando aliquid non modo ad universos, sed & distributivè ad singu-
los referri debet; sic *Gen. XLIX. 22. בנו צערה עלי שור* fi-
lia (sc. vitis id est rami ejus) procedit supra murum, id est, una-
quaque earum procedit. Itaque hac constructione denotatur
particularis decisio ac determinatio, non tantum universæ sum-
mæ LXX. hebdomadam, sed & singularum in ista summa *par-*
tium, quin & annorum, ita ut ne quidem unus vel addi vel
demi debeat. Alias constructio hæc fundatur in septimarum col-
lectione in unum temporis spatium.

X I. Subjectum porro, ad quod hæc temporis mensura ex-
trinsecus ordinata est, est Populus Judaicus, & Sancta Hieroso-
lyma. Ita porro habet sacer textus על עמך ועל-עיר קדשך
super populum tuum & super civitatem sanctitatis tuam. Videtur
Clar. I. Emperur urbem à sanctitate distinguere, quando hunc
in modum super hæc verba commentatur; *Septimana 70. à Deo sunt*
destinata & consilio aeterno præcisæ, quibus populus tuus Judaicus
adificet, & deinde ut vera Ecclesia inhabitet civitatem Jerusalem,
unâ cum sanctitate tuâ, id est Templo Sanctissimo. Verum absque
ulla necessitate ellipsis conjunctionis sic in textum intruditur,
multoque convenientius vox קדשך ut nomen rectum antece-
den-

127

denti יך ut voci regenti subjungitur, sicuti aperte satis Ange-
 lus, bis repetita præpositione על, non tria, sed duo tantum ora-
 tionis membra facit. Affixum porrò ך, quod nomini recto ad-
 hæret, ad regens referri debet, ut commodus inde sensus oriatur,
 unde vertenda verba sunt *super urbem sanctitatis*, non *tua*, sed
tuam. Constructionis hujus alia exempla dant Grammatici. E
 plurimis hæc duo habe. *Quum invoco, exaudi me* אלהי צדקי
Deus justitiae mee, id est, *mi Deus justitia*, seu *justissime* Ps.
 IV. I. Rursus Ps. LIX. II. juxta דֹּ כֶרִי, & 18. אלהי חסדי
Deus benignitatis mee, id est, *mi Deus benignitatis*, seu *beni-
 gnissime*. Est & alius Hebraismus, quando civitas *sanctita-
 tis* ponitur pro *civitate sancta*. Sic enim Hebræis familiare est
Vir fortitudinis, violentie &c. Deus benignitatis, justitia, pro *viro
 forti, violento &c. Deo benigno, justo &c.* Uti porro populus Ju-
 daicus, non obstante captivitate dura, Dei populus manserat
vers. 15. 16. 19. ob fædus cum ipsis olim erectum, neutiquam à
 parte Dei, etiamsi severè castigantis, ruptum, ita etiam *popu-
 lus Danielis* recte vocatur ab Angelo. Quod fieri credimus,
 eam ob causam, quia conterranei erant, ac ejusdem stemmatis
 cum Daniele Judæi; magis vero, quia eodem rege ac eadem
 lege uniti, gentem sanctam כְּנֵלֵי Dei, ac λαὸν περισσίων ex
 omnibus aliis populis singulariter hætenus electum constitue-
 bant, ac ea propter ipse Daniel eorum causam apud Deum egerat
conf. Exod. xxxii. 7. Jerusalem perinde, uti *civitas sancta* sæ-
 pius vocatur, etiam qualis erat post captivitatem Babylonicam
Math. iv. 5. xxvii. 53. &c. ita revera sic dici heic meretur.
 Equidem segregata olim ad cultum Dei, ejus nunc publica
 sedes rursus futura erat, *eligente* eam Jehovah *Zach. iii. 2.* ut
 mensam quotidie ibi instructam, ignem focumque suum ite-
 rum haberet, non obstante quorundam gloriosæ præsentia suæ
 symbolorum forte defectu. Ad eam quoque pertinebat Da-
 niel jure nativitatis forsan in ea, saltem jure religionis, ut
 Israelita, quorum omnium communis urbs Jerusalem, atque
 pro ea restauranda precibus calidis apud Deum intercesserat, un-
 de & Angelus super civitatem sanctam *tuam* dicit. Quod affi-
 xum LXX. ex Editione Romanâ, ut & Clemens Alex. ac Ter-
 tullianus quoad posterius membrum non exprefferunt.

XII. Quando jam *super hunc populum, urbemque sanctam*
 LXX.

LXX. septimanæ præcisè decretæ dicuntur, supponitur Hierosolymam jam solo æquatam ac cineribus obrutam mox restaurandam, unâ cum Templo, ut sit civitas & quidem *sancta*, ad cultum Dei publicum segregata, in qua Sancto Israelis sacra facere ac victimas denuò epulari fas esset, atque a populo hoc rursus eam inhabitandam fore. Innuitur porrò, eatenus populum ac civitatem esse subjecta hujus temporis, quatenus rursus conjuncta ac in integrum restituta sint: ut adeo hæ hebdomadæ non possint videri lapsæ esse vel totaliter, vel quoad notabilem annorum partem, quando populus nondum est reductus, & urbs necdum cæpta ædificari; sed initium demum sumant à verbo liberationis, ac illud mox secuta reductione populi ad civitatem sanctam inhabitandam & reædificandam; quod factum non est intra unius anni brevè spatium. Declarat tandem Angelus characterem termini septimanarum harum, ac mensuram durationis *populi ac civitatis sanctæ* sic circumscribit. LXX. nempe septimanas constituerat Deus, ut fluerent super eam; quibus finitis finem quoque suum sortiri debebat. Equidem determinare certum ac præcisum tempus super aliquid, quid aliud notare potest, quam tantum temporis ei dare & concedere, quo duret adhuc, & quo ad finem lapsò, esse quoque desinat? Nec objici debet, non legi heic *absolute* LXX. septimanas esse decisas super populum & civitatem sanctam, sed expresso addito termino, usque ad claudendam prævaricationem &c. quam interpretationem *Tremellii* laudat & sequitur *Parentus*. Non epim sufficit ita posse forsan, sed & debere heic verti præfixum ¶ Patebit mox significationem hujus præfixi *finalis* usitatissimam præferendam esse; nec Angelum dicere LXX. Septimanas decisas esse super urbem sanctam *usque ad* illa beneficia, sed *ut* illa adducantur per Messiam in fine earum. Ita verò mensuram durationis populi ac civitatis sanctæ heic reperimus, ut tamen non colligamus hinc cum *Scaligero*, *Calvisio*, aliisque, terminum septimanarum harum esse excidium populi & urbis finale & totale per Romanos. Sed id contendimus, quod Judæi hisce Dei verbis ab Angelo edoceantur, quamdiu peculiaris Dei populus jure vocari possent, atque Jerusalem eorum civitas pro sancta, id est, ad cultum Dei publicum segregata jure habenda esset, nimirum LXX. annorum hebdomadas:

Harum itaque finis tum erit, quando Judæi se ipsos abdica-
 bunt regimine Dei, ac Regem suum ac rupem salutis suæ pro-
 tertè rejicient, clamantes *ὅτι ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ καίτοι οὐ*
Joh. xix. 15. quando Messias heic promissus sacrificio corpo-
 ris sui oblato *cessare faciet sacrificium & munus*, quæ hæctenus
 sanctitatem Hierosolymæ dederant, ac intergerino illo cære-
 moniarum pariete per crucem in carne sua fracto inimicitiam in-
 ter Judæos ac gentiles abolebit pace facta; quando denique
 Messias *princeps* factus atque exaltatus Spiritum suum mittet ex
 alto, atque relicto Templo materiali, impostero corda solum
 modò fidelium in Templo sacrosancta sibi per eum consecrare,
 simul etiam sceptrum potentix suæ è T sione protendere, ac Euan-
 gelium regni sui, quod est libertatis, annunciare incipiet. A-
 perte Angelus in hisce rebus finem se timanarum ponit in se-
 quentibus, uti videbimus. Et hæc cuncta ejus naturæ esse, ut præ-
 rogativam Judaicæ gentis, tanquam populi Dei peculiaris, ac
 Hierosolymæ, tanquam Civitatis Sanctæ, enervent, comproba-
 runt prodigia, quæ in urbe ista eodem tempore facta sunt. Lace-
 ratio veli, Sancto Sanctorum obtensi, circa mortem Christi,
 dictabat, terrestre Tabernaculum non amplius pro habitaculo suo
 sancto haberi velle Deum, expiationes annuas & cultus Levi-
 ticos, quamvis eos de facto adhuc aliquot annos toleraret, inu-
 tiles tamen, nec sibi acceptos fore, propter sanguinem Filii sui
 fusum, qui taurorum ac hircorum illum sistere debebat. In-
 ter ostenta miserandæ ac ultimæ gentis hujus excisionis memo-
 rat *Josephus* etiam vocem die quodam Pentecostes sacro, à sa-
 cerdotibus, nocte interius Templi septum ad sacra celebranda
 ingressis, post motum strepitumque animadversum primò, au-
 ditam, quæ clamabat, *Migremus hinc. de Bello Judaico.*
Lib. VII. Cap. 12. Hieronymus ad tempus passionis Domini
 hoc refert, uti & Eusebius facere videtur in Chronico ad annum
 Domini xxxiiii. quod perstringens *Caubaonus* confidenter hoc
 prodigium anno ante captam evertamque urbem sexto, Chri-
 sti 65. adscribit, *Excercit xvi. §. xciii. ad Annales Eccles. Baro-*
nii. Cum annum, quo id factum est, non nover Josephus, inquit
Lud Cappellus in hist. Jud. Comp. p. 135. suspicari quis non
immeritò possit, conrigisse id die illo Pentecostes, quo Spiritus San-
ctus in Apostolos à Christo missus est. Tum enim propriè videtur
Ha-

B

Haschecinah Judæos & Templum deseruisse, ut ad Christi Discipulos transmigraret. Atque hæc vox apertum est rejectionis Judæorum & totius legalis cultus abolitionis Testimonium. Quam Cappelli observationem non negligendam dicit Cloppenburgius, licet addat Ἐπιγενειν suam *Disput. Select.* xi. §. xxxii. Prædictio verò talis de abolendis ceremoniis atque discutiendis umbris præsentiam corporis ipsius & adventum Messiaë expectatum includit. Unde gravis ea esse nequit Israeli vero, sed defectori quidem & stupido, terrena magis quam cælestia, corticem quam nucleum ambientem. Etenim verus Israel ceremonias legales ac urbem terrestrem unice amat propter Messiam, per eas præfiguratum, ac hac stante manifestandum, quo exhibito, non amplius πῶ νῦν sed πῶ ἀνω ἱερουσαλήμ quærit ac desiderat.

X I I. Videtur quidem Christus sanctitatem adhuc tribuere Hierosolymæ, quando ab Romano exercitu cincta, jam delenda erat: *Quum ergò videritis πὸ βδέλυγμα ἔρημώσεως ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ* abominationem desolationis stantem in loco sancto *Matth.* xxiv. 15. Verum animadvertendum est, sanctitatem urbi competiisse eò tempore, quo Christus hæc prænuntiabat, & à præsentem prærogativa illum urbem circumscribere. Nec repugno, quod Christus ita urbem appellare potuerit, etiam cum respectu ad id tempus, quo à milite Romano obsessa erat; siquidem hodie etiam Palæstinam *terram sanctam* nominare possumus, & nominamus vulgò, non quod talis hæc hactenus sit, sed olim fuerit. Et cum de facto urbem Templum ac cultum Leviticum tolerarit Deus, licet de jure abrogatum, usque ad πανολεθεσαν reipublicæ Judaicæ, ut honestè sepeliretur vetus Synagoga, mansit eo sensu quadantenus civitas sancta & magni Regis, quamdiu mansit.

X I V. Totum hoc intervallum dederat Deus Judæis, ut consilium suum de liberatione peccatoris per sanguinem Filii sui exequeretur. Ideo pergit Angelus, **לכלא הפשע ולהחם חטאות ולכפר עון ולהכניא צדק עלמים ולהחם חזון ונביא קדש קדשים** *Ad claudendum defectionem, & ad obsignandum peccata, & ad expiandum iniquitatem, & ad adducendum justitiam seculorum; & ad obsignandum visionem & Prophetam, & ad unguendum Sanctum Sanctorum.* Totidem hæc sunt beneficia, olim adducenda, quorum intuitu has Lxx. sept-
aima-

2
aimanas populo Judaico Deus concesserat. In his recensendis eum servat ordinem Angelus, ut primo quæ mala auferenda, deinde quæ bona adferenda essent declaret.

X V. Ante omnia inquirendum est in significationem præfixi ἕ. Supra attigimus *Tremellium*, eumque secutum *Pareum*, id vertere per *usque ad*, ut sic notetur terminus ad quem septimanarum duratio extensa esset. Eodem sensu legitur apud *Theodoretum*, ἕως ἔ παλαιωθῆναι τὸ ἄσπωμα; similiter & apud *Tertullianum*, *Quoad usque inveteretur delictum*. Non caret forte exemplo usus præfixi talis cum infinitivo constructi. Conferri possunt *Levit. xxiv. 12. 2 Chron. xxxvi. 21, Jes. vii. 15.* &c. Longe frequentius tamen præfixum hoc usurpatur ad denotandam causam finalem, cujus gratia aliquid fit. Exempla adducere in re nota supervacaneum est. Atque ita rem intellexerunt vulgò Interpretes, quorum alii *gerundium in dum*, alii conjunctionem *ut* adhibuerunt. *Græci* ἔ συνελεσθῆναι, ἢ σφεγγίσαι &c. Hoc posterius præferendum judicamus, siquidem sic Angeli responsio bellè convenit cum petitione Danielis. Hic petierat urbis ac populi restitutionem *propter Dominum*; Ille declarat futuram eandem *propter Dominum*, opusque gratiæ ab ipso consummandum. Scilicet exigebat Divini consilii ratio, ut promissus Messias intra limites terræ Canaanis appareret; unde terra *Immanuelis* dicitur *Jes. viii. 1.* Semen illud Abrahamo promissum ibi oriundum erat; quod credidit ille, quando exiens è terrâ suâ in peregrinis illis oris tentoria fixit *Heb. xi. 1. 9.* Postulabat itidem p. oris divina veritas, ut *Dominator* Israelis prodiret ex *Bethlehem*, tanquam civitate tribus Judæ, atque reipublicæ Judaicæ membro *Mich. v. 1.* & ut in *Tsion* germinaret cornu Davidis, quod sceptrum potentæ suæ, verbum Evangelii inde p. otenderet, ac ibi latissimi imperii sui fundamenta jaceret *Pf. cx. 2. cxxxii. 17. Jes. ii. 3. Mich. iv. 2.* Necessum ergo erat ut Judæi reducerentur in terram hanc patriam, & *Tsion* ac Templum reædificarentur, & starent in adventu Messicæ, qui ibi nasci, versari, salutem operari, ac regnum auspiciari debebat. Hinc est quod pronunciat Angelus septimanas *Lxx.* datas esse populo reducto & urbi sanctæ instauratæ, *ut*, nimirum per Messiam principem, interea *claudatur defectio*. Neque tantum hoc in loco, sed & alibi Deus

potum

notum fecit Judæis, se captivitatem illorum in Babel non relaxasse intuitu dignitatis aut meriti in ipsis, sed propter Christum & futuram ab ipso redemptionem, quatenus etiam apud ipsos reductos in terram peragi deberet. Præter *Ies. x. 2.* aliaque, locus in hanc rem est notabilis *Zach. ix. 11.* *Etiam Tu, (ô Filia Sion) in sanguine fœderis tui emisisti vinctos tuos è fovea, in qua non est aqua.* Horum verborum amplam exegesis hic addere chartæ angustia prohibet.

X V I. Sed progredimur ad ipsa beneficia. Ut eò melius sensum verborum sequentium assequamur, non inutile erit, priusquam sententiam nostram promamus, audire quid alii dixerint. Quod ut commodè fiat, non ad singula versus enunciata carptim aliorum exegesises annotare, sed ad universa eas complexim exhibere animus est. Audiamus ergo primò Judæos. *Jachiades*, postquam LXX. שמיטות à tempore vastationis ædis primæ, usque ad vastationem ædis secundæ, numerandas esse inculcasset, atque פשע 'peccatum במחשבה cogitatione commissum, juxta *Pj. xxxvi. 2.* חטאה peccatum במעשה opere externo patratum, juxta *Prov. 1. 10.* דברנו עון peccatum בנורא sermone externo prolatum esse, notasset; addit, ex versione *Clar. L'Empereur*, (quam solam exhibebo, ne Lectori utriusque textus citatione gravis fiam,) in captivitate Babylonica iniquitates & peccata consumpta non fuisse. *Nam ecce, inquit, postea in æde secunda denuò redierunt ad peccandum, quemadmodum prius. Sed in exilio hoc secundo consummentur atque finientur omnes iniquitates: quia tam grave exilium expiabit iniquitatem; nec peccabit amplius Israëlita domus. Quocirca sub finem illius regnum quintum adveniet Israëlitis, & adducetur Justitia, id est tabula ædis æterna in Sanctuarium, qua defuerunt in æde secunda, & obsignabitur atque sigillabitur visio & Propheta, quia ejusmodi Deus Spiritum suum super omnem carnem, & filii somnia somniabunt, ætatis quamvis immatura, cum in æde secunda defecerit Prophecia. Et ad unguendum Sanctitatem Sanctitatum oleo unctionis, quum defecerit hoc oleum in æde secunda. Consentit fere *Menasseh Ben Israël. de Term. Vna Lib. 111. Sect. vi. §. vi.* *Hebdomades se tuaginta &c.* Hic illi denuntiatur præsens libertas, & futura aliquando nova ac dura populi captivitas, per quam ab omni peccatorum reatu Israël mundaretur. Et paucis*

C

inter-

interjectis ita pergit. Itaque cum dicit, decisa super populum ad consumendum prævaricationem iniquitatem & peccata, tantum est, quasi diceret, post consummationem CCCCXC. annorum sequetur ea populi tui captivitas, qua purgabitur ab idololatria, homicidio & adulterio, qua sunt tria maxima peccata. Et post peractam hanc mundationem sequetur tempus Justitiæ, juxta illud, & ad adducendam Justitiam seculi, id est, non erit amplius peccatum, sed ut *Jesaias* ait *Cap. LI. 8.* Justitia erit semper. *Alibi* item *Cap. X. 21.* Et populus tuus omnis erit justus. Atque idem omnes attestantur *Propheta*. Subdit porro *Daniel*, ad figillandum visionem & *Prophetam*, quasi diceret omnes *Propheta* tum obsignabuntur, quatenus ea omnes, que futurae erant, complebuntur. Vel ea *Propheta* mens, tum auctiorem fore vim *Propheta*. Quippe *Deus* apud *Joël* ait, effundam Spiritum &c. Præterea ait, ad unguendum Sanctitatem Sanctitatum, id est Sanctum Sanctorum. Nam in secundo templo non fuit unctum, quia non foret æternum. Et post hæc vult dicere *Propheta*, finita *Propheta* & *Sacrificia* instaurabuntur, quibus hodierno die caremus. Hæc *Menasseh*.

XVII. Observamus primò generatim contra has *Judaicas* *Glossas* i. Male finem LXX. Septimanarum poni ab ipsis in ultimo per Romanos excidio; qui error eo crassior est, quod simul initium habdomadum statuunt in destructione ædis primæ per *Chaldæos*. II. Non post finitas hebdomadas, sed intra illarum spatium, hæc evenire debuisse. Ideo enim hæ septimanæ populo restituto & urbi Sanctæ instauratæ concessæ erant, ut apud eum, ac in eâ, bona hæc adducerentur.

XVIII. Secundo speciatim, & quidem quantum ad verba priora, ad peccatorum ablationem spectantia, dicimus, auctacter *Menasseh* cum *Abarbenele* restringere peccata expianda ad idololatriam, homicidium, & adulterium vel incestus; cum tamen *Angelus* indefinite loquatur. Nec cohærent hæc verba *Menasseh* cum iis, quæ antea dixerat de *Israëlis* mundatione ab omni peccatorum reatu. Melius *Jachiades* omnia heic peccata oris operis & cogitationis intellexit. Videtur & huic *Menasse* exegesi subesse hæc erroris ἀσφάλεια, quod על השגיאות על propter errores & leviora peccata exitii rei non fuissent; & quod hodie nullo modo peccatis illis patrum consentiant, iisque suf-
fra-

fragentur, sed ob patrum peccata tantum pœnas luant contra, *Ezech.*
 xviii. 2. 3. Certe dissimulat uterque veram exilii hujus cau- B
 sam, quæ est, quod *Filium exosulati* non fuerint *Pf.* ii. 12.
Rupem salutis ונכלו contumelijs affecerint, ut *stultum ac impro-*
bum נכל tractaverint, imo *נכלה* *Cadaver* fecerint *Deut.* xxxii.
 16. Jehovah *צנאות* factus *לסקדש* in *Sanctuarium*, per assump-
 tionem humanæ naturæ, in qua ἐσχῆνωσε ut in Templo ac
 Tabernaculo habitavit inter homines *Iob.* i. 14. ipsis fuerit la-
 pis offensionis & rupes scandali *Ies.* viii. 14. 15. & quod
 Messiam principem occiderint v. 26. 27. Triplici porro adhibi-
 to verbo *כלא / חהם / כפר* ablationem reatus solam *Menasseh*,
Iachiades verò etiam abolitionem maculæ, ipsiusque peccandi
 actus, exprimi credit. Hic quidem malè, si absolutam ἀνα-
 μαρτυσίαν, quæ in hac mortali vitâ nunquam est expectanda
I Reg. viii. 46. *Eccles.* vii. 20. his in verbis intelligat, *nec pec-*
cabit amplius domus Israël. Ambo autem pertinaciter errant
 in eo, quod expiationem hanc promissam per hodiernam cap-
 tivitatem duram, longeque extensam, absolvendam velint. Hoc
 quidem neutiquam dicit Angelus, nec dicerent hi Judæi, nisi
 animum divino iudicio contra veritatem obdurassent. Aliter
 certe veteres Judæi, qui juxta relationem *Menasseh* hæc verba,
ad consummandum prævaricationem, ita exposuerunt, *ut post expi-*
rationem lxx. hebdomadum, & adventum Messix, *peccata re-*
mitterentur. Hæc recte se habent; peccatorum remissionem pe-
 tierat Daniel, eam & annunciare debuit Angelus, siquidem pre-
 ces ipsius exauditæ essent, uti supponunt quoque hi Judæi;
 quod & facit his verbis, promittens remissionem actu prome-
 rendam sanguine Messix excidendi, absque quo ἔγινετο
 ἀφεσις. Nec solum scopus & occasio hujus Prophetix, sed
 & contextus, & verba ipsa, & rei natura, & analogia legis &
 Prophetarum palam Judæis refragantur. Quæ singula paucis
 ostendemus.

XIX. Testatur Angelus v. 22. se prodiisse ut *Danielem*
 imbueret *intelligentia.* Ipse *Iachiades* ad verba illa v. 23.
כין כרנר hanc instituit paraphrasin, qua propter *כין כרנר*
המפרש אשר אומר intellige *verbum planum*, explicitum,
 clarum, quod loquar. Minimè verò sensu Judaico accepta hæc
 verba sunt clara plana & exposita, & apta ad intelligentiam

dandam Danieli. Imo potius quodvis aliud ex *occlusionē, fini-*
tionē, expiationē, peccati cogitare ipsi promptum erat, quam
 Israelis atroci hac calamitate punitionem horrendam. Ete-
 nim pœnas exigens Deus plane contrariis phrasibus describitur
 in sacris, ut quod peccatum *visitet, revelet,* peccatori *ob oculos*
ordine disponat, sibi ac lumini faciei suæ proponat, ejusque *re-*
cordetur &c. *Exod. xx. 5. Thzen. iv. 22. Ps. l. 21. xc. 8. Hof. ix. 9.*
 E contra remissio peccatorum penè iisdem & similibus phra-
 sibus exprimitur, quales sunt peccatum *non intueri, tegere, in*
profundum maris abjicere, removere, ejusque *non recordari* &c.
Num. xxiii. 25. Ps. xxxii. 1. Mich. vii. 19. Zach. iii. 9.
Ier. xxxi. 34. Et ne cavillentur Judæi, peccata heic non
 dici occludenda, obsignanda, uti nos vertimus, sed *finienda,*
consummanda juxta aliam lectionem & interpretationem, de qua
 mox uberius, scire oportet, etiam hac phrasi remissionem pec-
 cati pœnæque ablationem significari in sacris, eamque opponi
 visitationi iniquitatis ac propter eam punitioni. *Thren. iv. 22.*
 עֲוֹנוֹתַי *consumpta, finita est iniquitas tua, ô filia Tzion, non perget*
in deportatione relinquere te: visitabit tuam iniquitatem ô filia Edom,
reteget peccata tua, vel deportabit te propter peccata tua. Utique
expiare peccatum non potest notare, punire ipsum peccatorem
 & fontem pro fonte non habere, provenit enim ex misericor-
 dia divina, & ubique in scriptura iræ divinæ ac perditioni ip-
 sias peccatoris opponitur *Ps. lxxviii. 38.* &c. Neutiquam
 ergo רַבַּר הַמְּפֹרֵשׁ verbum planum & expositum satis exhi-
 bet heic Angelus, si id dicere voluerit, quod Judæi contem-
 dunt. Deinde *rei natura* quoque non patitur ut hodierna gen-
 tis calamitas peccati sui, patrumque suorum, sit expiatio. Nihil
 enim Lex habet de expiatione peccati propter pœnam, vel afflictio-
 nem quamcunque temporalem, sed pœnam imponit æternam,
 absolutamque omnibus numeris maledictionem denunciât *Deut.*
xxvii. 13. 26. & meritò, quoniam infinitæ majestatis læsionem
 non nisi infinito supplicio puniri, æquum est. Nullus ergo
 homo sibi persuadeat unquam, se pretium redemptionis pro
 anima sua vel etiam aliena Deo solvere posse. *Vir fratrem re-*
dimendo non redimet לא יחן לאלהים כפרו nec dabit Deo
redemptionis ejus pretium, & quare non, ויקר pretio & ponde-
re nimis grave est enim, פרוון נפשם redemptionis illud pretium
ani-

anima eorum, quod si ab homine ipso solvi deberet, cessaret
in seculum Ps. XLIX. 8. 9. Ego, Ego ipse deleo defectiones tuas
propter me, וְיִמְחֹל & peccatorum tuorum non recordor, dicit
ideo Jehovah *Ies. XLIII. 22.* Et nisi dudum à Lege defe-
cissent Judæi, ex illius *analogia* proculdubio didicissent hanc
suam captivitatem esse non posse expiationem peccatorum pa-
trum. Docet enim Lex, quod qui ipse reus sit pro alterius
reatu intervenire non possit, idque præsertim in summo Ponti-
fice, quem debito prius exsolutum voluit Deus, antequam
provinciam exsolvendi debito populum susciperet *Levit. XVI. 6. II.*
Præterea juxta legem nulla erat expiatio peccati, nisi per
sacrificium, & sanguinis fusionem. *Nam sanguis ille, qui est*
nempe in altari, *pro anima expiabit Levit. XVII. II.* Unde
& Paulus benè eruditus in lege pronunciat; *Et omnia fere*
juxta legem sanguine purificantur, καὶ χρωεὶς αἱματευχυσίας &
γίνεται ἄφεσις Heb. IX. 22. Nec diffitentur hoc Judæi vul-
gò; interrogati enim de causa diuturni hujus exilii, respon-
dent, ideò se hæcenus restitutos non esse, quia carent hostia &
sacrificio ob defectum loci legitimi, quod unicum esset iram
Dei sedandi medium. Ita juxta *Origenem* ab ævo locuti sunt.
Quod dum faciunt, rectè agnoscunt se indigere victima pia-
culari, quæ coram irato ob scelera Numine vices eorum in sub-
eundis pœnis suppleat. In eo autem perniciosè errant,
quod vim expiandi brutorum animalium sanguini deputent, cum
ille olim nil, nisi τῆς σαρκὸς καθαρότητι, effecerit, & veram a-
nimarum purificationem meliori & unico infiniti valoris sacrifi-
cio Filii Dei perendam credentibus obsignaverit; hinc singu-
lis diebus & sollemniter quotannis fundebatur rursus, irrefraga-
bili indicio illum ad animas haudquaquam sufficere purifican-
das. Unde & Deus per sedecim & amplius secula fundi san-
guinem ad altare noluit, postquam verus Pontifex cum proprio
sanguine cæleste sanctuarium ingressus est. Accedit tandem
analogia prophetiarum, quibus frequenter *Israëli mundatio*
peccatorum promittitur post captivitatem Babylonicam expe-
ctanda *Ier. XXXI. 34. I. 18. 19. 20. Ezech. XXXVI. 25. 26.*
29. Zach. III. 9. In hisce & similibus locis promittit Deus
Israëli mundationem à peccatis, & quidem absque ulla ejus re-
coratione, aut judiciali *inquisitione*, dum considerarentur, quasi

non existerent; & quidem per adspersionem aqua munda super ipsum, & non propter plagarum sine fine in ipsum immiffionem; imo quod non prætereundum, se iniquitatem terra illius è conspectu suo remoturum testatur Deus uno die, vera sc. expiationis nunquam repetendo; non ergò per plures annos, multo minus per plura secula, sed die unico apparitionis veri sacerdotis, oblationis sui ipsius, ac ingressus in Sanctuarium cæleste. Hæc ergo captivitas non est expiatio peccati Israelis, sic enim ejus recordaretur certe Deus in ira, sic quereret & inveniret cum judicio, neque sic aqua munda, pura, grata, refocillante, sed turbulentis iræ suæ rivis purgaret Israelem, & tandem non uno die, sed continuo repetito in plurimis invicem succedentibus generationibus ac seculis, Israelis iniquitatem removeret. Quid ergo? an fefellit Deus populum suum, prædicando pacem, cum gladius ad animam pertingeret? Absit hoc à fidelissimo Numine! sed falluntur & fallunt hi Judæi, dum ante notatas Prophetias & hanc nostram ita explicant, quasi ad totum Israelem, etiam incredulum, pertinerent, cum tamen non omnes, qui ex Israele sunt, Israel sint, & hæ prophetiæ verum Israelem & genuinos filios Abrahæ tantum respiciant. Hujus autem observationis neglectus fons erroris Judaici est, ut sibi stulte persuadeant, hodiernum exilium esse mundationem à peccatis heic à Daniele promissam.

XX. Reliqua tria Angeli effata in bonam partem sumunt Judæi, sed in omnibus non eodem modo explicant. Quantum ad adductionem justitia seculorum, inepte Fachia des per עולמים secula, domum æternam tertiam adhuc sc. extruendam, & per Justitiam הלוחות tabulas sc. legis, in illud Sanctuarium restitutum inferendas rursus, intelligit. Nullibi tabularum harum restitutionem pollicetur Deus, imo potius earum loco legem menti suorum inditurum se, cordique eorum inscripturum, temporibus Messia testatur Jer. xxxi. 33. Hebrææ phrasi convenientius, Justitia seculorum, Justitia aterna, seu virtus justitiæ, in secula colenda, esse statuitur à Menasseh, cujus verba sunt. Et ad adducendam justitiam seculi, id est, non erit amplius peccatum, sed ut Jesaias ait, justitia erit semper Jof. l. i. 8. Alibi item, & populus tuus omnis erit justus Ies. lx. 21. Atque idem omnes attestantur Propheta. Loquuntur quidem Propheta

phetæ de Justitia consummatissima, non in hominibus, sed in Ger-
mine Davidis, quæ imputanda iis, qui ipsum vocarent יהוה
צורקנו *Ier. xxiii. 5. 6.* Et de hac differit loco priori *Ies. li.*
8. ipse *servus Jehovæ*, plenissime *justificatus*, (*Cap. l. 3.*)
וצורקתי *sed justitia mea in seculum erit, וישועתי & salus mea*, fru-
ctus justitiæ meæ, per quam acquisita est, *in generationem ge-*
nerationum. Promittunt porro iidem egregium augmentum
cognitionis, sanctitatis, gaudii, tempore Messię conspiciendum
in fidelibus, dum omni conatu ad perfectionem in cælis refer-
vatam, adspirant. Et de hac inchoata quidem, sed eximia e-
lectorum post Christum sanctimonia in cælo plene consumman-
da, loquitur *Iesaias cap. lx. 21.* Et *populus tuus, כלם* univer-
sitas eorum, id est, omnes pariter *justi* erunt. Non video cer-
tè quomodo hæc ἀναμαρτησία Israelis, quam tempore Messię
in hisce terris expectant Judæi, stare possit cum ipsorum hy-
pothesibus de sacrificiis tum quoque instaurandis, ac libero ar-
bitrio. Si enim *nullum* tum erit *peccatum*, quare ergo sacrifi-
cia mactabuntur, quæ utique Deus ad expiationem præcipue
instituit olim. Et si impeccabiles plane futuri sunt, ubi est
ergo indifferentiæ libertas? Et si actio timoris Dei *non pendet à*
Deo tanquam necessarius effectus à causa suprema manans, sed tan-
quam effectus liber à causa libera, seu voluntate hominis libere a-
gente producendus, uti loquitur *Menasseh Lib. iii. Sect. viii.*
quomodo Deus heic & alibi se ab Israelitis perfecte colendum es-
se certò prædicere potest? Non est dicendum in rebus ipsis ea-
rumque fatali nexu hæc videre Deum, quorsum tendunt, quæ
habet *Menasseh Lib. iii. Cap. xi.* sic enim lata ad Atheismum
via sternitur: sed in *liberrimo* decreto suo de producendis ta-
libus effectis infallibiliter cernere eum isthæc.

XXI. *Obsignationem visionis & Prophetæ explicat Fachiades*
ex Joel ii. 28. uti etiam *Menasseh*, quasi sensus foret, *majorem*
fore vim Prophetiæ, Spiritusque Prophetici in hominibus quibus-
cunque. Sed apparet *visionem & Prophetam* non in genere donum
Prophetiæ, sed extantia modo Prophetarum oracula de rebus
futuris significare. Præterea *obsignandi* vocabulo inest quidem
virtutis cujusdam notio, sed talis, quæ non ad personas pro-
phetantes, sed ad eorum dicta ac scripta referri debet. Hæc
enim sigillo *vim ac firmitatem accipere solent.* Et si *obsigna-*
tio

tio hæc ad prophetiæ donum respiceret, verius ejus ablationem, quam incrementum diceret. Unde & *Menasseh*, parum huic exegesi fidens, alteram præmittit de *impletione* eorum, quæ prophetæ prædixerunt. Quæ recte se haberent, nisi hanc impletionem prophetiæ post finitam hanc captivitatem rejiceret Judæus; cum nil fere restet implendum, nisi ea, quæ de conversione Judæorum ad dudum natum Messiam prædixere *Vates*.

XXII. Quæ Judæi ad ultimam hujus versus pericopam commentantur, nituntur vulgari illa apud ipsos hypothese de Templo Tertio, quod ædificandum adhuc, atque *ungendum* foret in signum perpetuitatis suæ, & in supplementum defectus, qui fuit sub Templo Secundo. Quam hypothese vanam esse paucis dicam. Scilicet eam rerum faciem, diebus Messiæ futuram, depingunt Prophetæ, quæ Templum materiale, omnemque Mosaicum cultum plane destruit. Omnes gentes venirent & incurvarent se coram Domino *Pf. LXXXVI. 9.* quas utique nullum materiale Templum caperet. Omni in loco Deo munera offerrent & suffimenta adolerent, ab ortu solis ad ejus occasum usque *Mal. I. II.* Altare Jehova haberet in media terra Ægypti *Jes. XIX. 19.* Præterea Omnisufficiens Omnipræsens & Spiritualis Numinis natura non patitur, ut ipsi ædes lapidea extruatur, ea habitaculum ejus nuncupetur, ac in ea ipsi cultus corporeus deferatur, nisi subsit mysterium & adumbratio rei altioris *Jes. LXVI. I. Act. VII. 48. 42.* Qualis mystica præfiguratio Messiæ cum fuerit olim in Templo, hoc tam diu conservavit incolume Deus, donec umbram corpus dispelleret, ac Christus promissus appareret. Quo factò statim ostendit, totali urbis & Templi interitu, quod Numini altissimo in æde manufacta habitare indecens esset & indignum. Et quoniam spes Judæorum de Templo Tertio nititur opinione æternæ obligationis, quæ est in institutis ceremoniis Mosaicis, ob quam adeo hæc olim, una cum Templo, reducenda sint, apparet, si ceremonias ad tempus modo injunctas fuisse adstrui queat, hanc eorum expectationem Tertii cujusdam Templi, cum ceremoniis arctissimum nexum habentis, vanam esse & insipidam. Hujus autem veritatis, uti dari possent plurima irrefragabilia argumenta, ita nos unico hoc ratiocinio contenti erimus. Res animad-

madversione digna est, quod Deus nullibi sacrificia offerri vo-
luerit, quam in loco, quem elegerat, Templo scil. Hierosolymita-
no. Hujus autem à tot seculis everfio, novaque tentata per
Julianum, sed insigni miraculo impedita restauratio, argu-
mentum exhibet, quod maectatio pecudum & aromatum suffi-
menta ad essentiam religionis non spectent, sed veræ fidei &
pietatis exercitamenta corporalia, & Ecclesiæ infantilis statui ap-
proportionata, fuerint, adeoque etiam ad adultiorem usque ætatem
modo injuncta. Cæteroquin enim locum hisce peragendis de-
stinatum non extirpasset Deus, vel ad eum unice illa non ad-
strinxisset, atque populum suum necessariis religionis actibus
seque ipsum principali sibi que placente cultu sine fine & termino
non orbasset.

X X I I I. Dolendum est, quod Judæis occæcatis junge-
re debeamus virum Christianum, qui æque ac illi, nihil heic
de Christo videns, audaci instituto, nobile hoc contra Judæos
vaticinium nobis eripit, atque ad suas hypotheses verba
tantum non omnia absurdissimè lacerat, ac torquet; JOHAN-
NEM MARSHAMUM puta, doctum ac nobilem Anglum,
in *Canon. Chron.* ad Sec. xviii. Supponit quatuor Danielis vi-
siones, sex posterioribus Capitibus enarratas, non ultra *Antiochi Epi-
phanis* tempora procedere, atque unam eandemque rem, sed di-
versis modis indicare, sic ut prima secunda & quarta Historiam
prænuncient, hæc autem tertia visio etiam Chronologiam ex-
hibeat. Dispescit itaque totum vaticinium in duas partes. Pri-
ma continet ἀνάληψιν eorum, quæ à Daniele petita sunt hoc
Capite, atque promissionem de reditu Judæorum post septem
hebdomadas, numerandas ab anno visitatis Hierosolymitanæ
vicefimo primo, quo *exiit verbum*, id est Angelus mandatum à
Deo accepit, ut responderet Danieli de quæsitis. Pertinent
ad hanc primam partem verba *vers. 24.* & priora illa *vers. 25.*
*Scito ergo & intellige. Ab exitu verbi, ad reverti faciendum &
ad edificandum Jerusalem, usque ad unctum Ducem, hebdoma-
des VII.* Altera pars continet revelationem novam de Templi
prophanatione per Antiochum, futura post *lxiii.* hebdoma-
das cum dimidiâ, supputandas non ab reditu Judæorum, ne-
que ab exitu verbi, sed ab excidio Templi Salomonici. Hæc a nobis
eo fine referuntur, ut Lectori pateat, ex quo fonte profluat
D sequens,

sequens, quam exhibemus, paraphrasis super ea, quæ præ manibus sunt, sex Angeli enunciata.

X X V. Hanc autem hunc in modum instituit. Ad consummandum prævaricationem. De prævaricatione *Judeorum*, qua prævaricati sunt in Deum, vide vers. 7. & deinceps. Sensus est: ut exilium, quo Deus punit *Judeorum* contumaciam, finem accipiat. Vide 2 Reg. 24. 4. 5. Ad obsignandum peccata; Daniel peccata fassus est vers. 5. & deinceps. Sensus: ut peccatorum pœna finem habeat: Obsignari solent quæ completa sunt. Sic incomperto *Judaico*, ad obsignatam *Misna*, ad obsignatum *Talmud*, id est, absolutum. Ad expiandum iniquitatem. Ut luatur iniquitas; ut avertat se ira Dei vers. 16. ut condonet Deus, vers. 19. & *Indais* reconcilietur. Ad adducendum *Justitiam* seculorum, *Æternam*, Dei scilicet: cui tribuitur *Justitia* ipsa vers. 7. & deprecatus est iram Dei contra *Hierosolimam*, secundum omnes suas justitias vers. 16. Ad sigillandum visionem & Prophetiam. Ut impleatur *Prophetia Jeremie* de Captivitate sine; qui in hac visione certo annorum numero, rursus confirmatur. Et ad unguendum sanctitatem sanctitatem. *Templum* & *Sacerdotium Sancti Sanctorum* titulo insigniuntur. Daniel questus est vers. 17. de *Sanctuario Dei* desolato. De unctione mox ad vers. 26. Apparet ex his, omnia hæc effata temporale & externum beneficium juxta ipsum continere, & impleri in reductione populi, solutione captivitatis, & reparatione Urbis & Sanctuarii ex Edicto & permissu Cyri Regis Persarum. Fundamentum porro hujus exegesis est, quod in his verbis sit ἀνάληψις eorum, quæ à Daniele hoc capite petita sunt. Petiit autem pœnæ præsentis in exilio gravissimo, propter peccata populi inflictæ, remotionem, peccati adeoque remissionem, Urbisque ac Sanctuarii devastati restaurationem.

XXVI. Verum adversatur hæc exegesis I. Verborum connexioni, quæ ita efferuntur ab Angelo, ut LXX. septimanas dicat decisas à Deo, eum in finem, ut consummetur prævaricatio &c. Absurdè autem quadringentos nonaginta annos quis diceret constitutos ad negotium quoddam procurandum, quod intra quadraginta novem annos fieri debebat. Et restitutionem populi & urbis non esse finem, sed principium LXX. septimanarum, patebit ad v. 25. II. Verborum emphasi amplitudini &

& indefinitæ propositioni. Ubi Daniel sua & populi sui peccata confessus modo est, ac Angelus de populo & urbe definitè locutus, heic indefinite de *peccatis defectione & iniquitate*, non solum Danielis, non Judæorum tantum, sed omnium, ex quavis gente, electorum loquitur. Neque etiam Visionem *hanc*, aut Jeremiam Prophetam unum, sed in genere Visionem & Prophetam, sive Prophetiam quamcunque, collectivè, nominat. Et, quæso, an liberatio Judæorum ex captivitate corporali & externa, quæ veriùs pœnæ quædam dilatio, quam ablatio dicenda est, respectu potissimæ gentis illius partis, olim obdurandæ ac penitus extirpandæ per Romanos, dici potest, *consummatio*, *obsignatio*, *expiatio* peccatorum ejus? Etenim hæ phrasæ, ita multiplicatæ, non pœnæ cujusdam suspensionem, sed pœnæ omnis cum corporis tum animæ ablationem æternam notare debent, nisi eas emphasi sua privare velimus. Haud malè quidem, *ut expietur iniquitas*, interpretatur, *ut luatur iniquitas*. Luere enim iniquitatem is dicitur, qui debitas pœnas dat pro peccato, vel qui pœnas subeundo obligationem peccati ad pœnam *solvit*, vel qui peccatum satisfactione *eluit* ac tollit. Liberationem itaque à reatu, idque propter pœnam debitam perferendam Angelus sic promittit. Est ergo aliquis cogitandus, qui iniquitatem pœnas solvendo lueret. Populum Judaicum intendit Vir Doctus. Verum sic non promissionem, sed comminationem reperimus. Et cum consummare, obsignare peccatum, adducere justitiam &c. ad Deum referatur, temere certe & contra seriem sermonis, *expiare* seu luere iniquitatem populo tribuitur. Præterea antecedentia & consequentia effata in restitutione populi impleri contendit Vir Doctus; ergo & hoc de expiatione peccati. Quod etiam vult; sed ita, ut ad effectum expiationis & luitionis peccati, qui est averfio iræ divinæ ac Numinis reconciliatio, modo attendat; animadvertens facile ipsum *ad* expiare & luere iniquitatem, quod propriè pœnas dare pro peccato, atque hoc modo demum illius obligationem ad pœnam tollere, dicit, non posse locum habere, finita jam peccatorum pœna & captivitate tristi. Sed sic rursus proprietati emphasi & amplitudini verborum ad-versatur, quod ipsum fecisse contendimus.

XXVI. Incerti sumus, quid per *justitiam æternam* intelligat, quam explicandam vult ex *v. 7. & 16.* hujus *Capitis*, qui-

bus locis non eodem modo vox *justitia* capitur. Conjectio autem per *justitiam* eum intelligere benignitatem Numinis in reductione populi demonstrandam. Uti Versio Græca habet ad v. 16. *κύριε ἐν πάσιν ἐλεημοσύνη σὺ*. Sed cum illa fuerit temporaria, & Judæi rursus, post paucas annorum centurias, ejiciendi essent, *eternam eam* vix nuncupasset Angelus. *Sanctitas* quoque *Sanctitatum* ungenda, non potest esse Templum vel Sacerdotium, quia *Sanctitas Sanctitatum, æque ac Dux & Excidendus*, ob *unctionis* attributum, unum idemque, nempe personam aliquam singularem, non *rem* quandam, aut integrum hominum *ordinem* exprimere omnino dicenda est.

XXVII. Atqui, inquit Vir Doctus, ultra restitutionem populi & dissolutionem captivitatis non procedit Oratio Danielis; atque est in his verbis apertus respectus ad verba ejus, ac *ἀνάληψις* eorum, quæ à Daniele petita sunt. Respondemus. i. Integrum hoc vaticinium ostendit, plura Angelum & majora revelasse, quam quæ præcisè Daniel petierat. ii. Non desunt, qui opinantur, quod Daniel, pro dissolutione Captivitatis ac refectione Hierosolymæ orans, sub istis vocibus res majores, liberationem nempe spiritualem ex captivitate Diaboli & peccati intenderit, cujus hæc corporalis liberatio imago quædam ac documentum erat. iii. Fert consuetudo Spiritus Dei in Prophetis, ut de reversione Judæorum ex Babele loquens, tantum non ubique promissionem de redemptione spirituali per Christum jungat, cujus imago erat illa, atque cujus causa maximè fieri debebat. iv. Verba Angeli, *prodiit ut imbuam te intelligentia* v. 22. *prodiit verbum ad quod indicandum venio, quia desideratissimus es, quapropter animadvertite ipsum verbum, & intellige visionem* v. 23. præ se ferunt indicationem mysterii cujusdam, hominibus cognitu apprimè necessarii, ex qua etiam Daniel intelligeret, se singulariter dilectum esse. Ergò majus quid & aliud hac prophetiâ & hisce verbis revelat Angelus, quam restitutionem populi Urbis ac Templi, aut ejus etiam novam prophanationem per *Antiochum*. Quæ certe mysterium tantum, tam sedulò inquirendum, & cujus indicatio esset ad dandam singularem intelligentiam, & signum eximii favoris divini erga Danielem, non continent. v. Falsum est, quod Danielis Oratio non procedat ultra liberationem ex captivitate

Ba-

B
Babylonica. Anhelat ille simul adventum Domini promissi, cuius gratia corporale hoc beneficium desiderat. *Fac ut luceat facies tua super Sanctuarium Tuum, quod desolatum est, propter Dominum VI.* Denique singula verba hoc modo considerata pulcherrimum respectum habent ad verba Danielis. Hic peccata sua & suorum cuncta & multifaria passus erat, & condonationem expetierat enixè. Angelus non solum condonationem particularem & remissionem pœnæ præsentis, sed universalem omnium peccatorum expiationem & deletionem æternam sanguine Christi efficiendam promittit. Omnes suas *Iustitias* abnegaverat prorsus Daniel. Rectè igitur Angelus Iustitiam æternam consummatissimam à Christo adducendam prædicat. Implementum Prophetiæ Jeremiæ petierat Daniel. Angelus non hujus tantum, sed omnis Prophetiæ & visionis, de salute hominum per Christum acquirenda, confirmationem, per actualem impletionem, declarat esse futuram. Pro terrestri tandem Sanctuario supplicaverat Deo Daniel. Ipsum Jehovah Sanctuarium populi sui, & קדש קדשים fore, atque cum magno suorum gaudio ungendum prædicat Angelus. Sit itaque ἀνάληψις eorum, quæ à Daniele petita sunt, in his verbis, id magis exegesi nostræ savebit, quam Viri Docti.

XXVIII. Non parum dissentit in explicatione verborum horum à reliquâ Interpretum turba præclarus Theologus *Franciscus Junius*. Summa hujus divini responsi juxta ipsum est; Deum populo indulgere LXX. Septimanas annorum, ut tempus gratiæ ac longanimitatis; hunc in finem, ut populus, adhuc in peccatis perseverans, resipiscat seriò. Quod nisi fecerit, stare sententiam, & decisionem divinam, fore ut ἀμεταμέλητ post spatium 490. annorum, præcise, justo Dei judicio pessundet. Circumscribitur itaque tempus, ejusque terminus his verbis; *LXX. Septimane decise sunt super populum tuum, & civitatem sanctam tuam.* Finis autem hujus temporis in sequentibus. Hic duplex est; I. Ut resipiscat populus, malo renunciando, & bonum fideprehendendo II. Ut justa exercitamenta & media, ad resipiscentiam & fidem pertinentia, colat & observet. Quod renunciare malo populus debeat universè & singulariter, ostendit Deus his verbis, *ad intercludendam defectionem, omnem, & ad obsignandum peccata, singu-*

la Bonorum vero profectio in fide fimiliter duabus locutionibus oftenditur : particulariter , cum iubentur pii *expiare iniquitatem* , id eft , Sacrificium illud ad expiationem efficac , quod eft Chrifti Jefu , finguli exhibere Domino ; & communiter five univerfè , cum dicitur , *& ad exhibendam Iuftitiam feculorum* , id eft , non temporariam aut humanam ullam , fed Iuftitiam Dei per fidem . Nam hæc demum vera æternaque eft Iuftitia , qua iuftificamur coram Domino , & in æternum accepti fumus . Ad hunc autem finem aftequendum , quia nemo homo fatis efle potefl , Deus media quædam inftrumenta & figna inftituit in Ecclefia fuâ , quorum adjumento Ecclefiam voluit in illâ refipifcentiâ & fide Iuftitiaque æterna ftabilire . Ea adjumenta in Ecclefia Judæorum fuerunt duum generum , nimirum Prophetia & cultus externus in Templo Dei Jerufchalaimis , quæ duo altera hujus verfus parte Danieli exponuntur ; prius his verbis ; *& ad obfignandum vifionem & Prophetiam* , id eft , ut finguli Prophetiam , cujus fucceffionem gratiofam in Ecclefia fua aliturus eft Deus , in mentibus fuis obfignent , & ipfi à Deo eadem obfignentur : pofterius illis , *& ad unguendum locum Sanctum Sanctorum* . Ubi , quantum ego percipio ex Viri Doctiffimi verbis , ungere Sanctum Sanctorum ipfi notat , ordinario cultui in Templo vacare , fed in fpiritu & veritate . Hactenus exegefin Magni Theologi expreffimus , quantum fieri potuit brevitatıs caufa , etiam ipfius verbis .

XXIX. Fateor ; hæc mihi nimis conquifita videntur . Reponimus itaque . I. Oravit Daniel pro reædificatione Hierofolymorum , propter Dominum ejuſque adventum . Erat quoque primarius Dei ſcopus in reductione Judæorum ad patrias illas oras , ut Chriftus tempore definito apud Judæos reſtitutos in terra Canaanis nafceretur . Ergo & hic finis , ob quem LXX. Septimanæ deciſæ erant , ftatui debet hiſce verbis expoſitus , quæ finem deciſionis earum continent . II. Non officia populi , fed effecta Divina hiſ verbis exponuntur , quod liquet ex natura ſermonis Angeli & rei memoratæ . Ne omnia percurram ; adducere Iuftitiam æternam nulli competit , præter Iehovam Iuftitiam noſtram . Dicit enim illa phraſis , *efficere* , ut fit & exiſtat perfectiffima Iuftitia coram Deo . Ipſe Vir Clar.
non

non potuit sibi temperare, quin *obsignationem visionis & Prophe-
tiam* ad Deum referat quoque. III. Quod maxime attendi
velim, non proponuntur hæc effecta, *ad claudendum prava-
ricationem*, ut finis rei, id est, temporis & longanimitatis exhiben-
dæ, quæ ad resipiscentiam ducit; sed ut finis Dei decernentis.
Si rem pressius consideremus, apparet contineri hoc versu de-
clarationem *æterni decreti divini*, quoad finem à Deo intentum.
Non enim *promittitur* modo gratia Dei ergà populum, ejus-
que tempus, sed *decretum* Dei enarratur de tempore præciso.
Ut sensus sit; decrevit Deus vobis dare tantum temporis,
hac intentione, ut fiat certò, quod sequitur, *occlusio pecca-
ti &c.* At finis intentus à Deo in decreto suo semper effectum
fortiri debet. Ergò cum populi Judaici incredulitas & impietas
sub Templo secundo, præsertim adversus Christum, monstrata
constet, eaque severè, juxta hanc prædictionem Danielis, à
Deo punita sit; sequitur, si præscriptorum officiorum execu-
tio sit finis intentus à Deo decernente, Deum suo fine exci-
disse, quoniam populus conditionem non implevit. Quod
injuriousum Deo ac indecens est, Unde & imprudenter à Viro
summo dictum arbitror, *stare decisionem divinam, nisi præ-
scripta hæc officia fecerit populus.*

X X X. Non lubet plures aliorum atque alienas exegesese
corradere, vel sub examen revocare. Proferemus rectius, quod
ad hunc locum dicendum esse arbitramur. Ubi primò conside-
randa veniunt *mala* auferenda, triplici vocabulo expressa. Pri-
mum est **שׁוּב** / notans ex origine & usu egressionem ex vo-
luntate, præcepto ac potestate superioris, quæ fit plerumque
destinatò & contumaciter. *vid. 1 Reg. XII. 19. 2 Reg. I. I. VIII,*
10. &c. Secundum est **חטאת** / notans propriè aberrationem à
scopo & viâ illuc ducente *Jud. xx. 16.* & linea recta, à **יָשׁוּב**
Tertium **עָוָן** dicit propriè perversitatem, incurvationem,
pravitatem præcipuè in cursu, ex qua frequens cæspita-
tio; *conf. Psal. LIX. 5. XLIX. 6.* Primum & ultimum sunt
singularia, medium plurale. In quo non puto esse fundamen-
tum distinctionis, quam heic facit Celeb. Coccejus, qui **שׁוּב**
ad defectionem Judæorum à Rege suo, **חטאת** ad peccata gen-
tilium multifaria, **עָוָן** ad pravitatem fidelibus adhærescentem, tra-
hit; cum verius primum & ultimum, in singulari posita, colle-
ctivè

etivè sumenda sint. Missis aliis distinctionibus, quas quidam
 heic faciunt, notamus, quod in sacris, quando omnia omnis
 generis peccata, quorum infinita mole obrutum est humanum
 genus, exprimere Spiritus Sanctus constituit, hæc tria voca-
 bula, fœdissimam peccati naturam sua significatione declarantia,
 frequenter juncta adhibeantur. Vide *Exod. xxxiv. 7. Ps.*
xxxii. 1. 2. & imprimis *Levit. xvi. 21.* ubi omnia Israelis
 peccata, quæ confiteri atque hirco emissario imponere ad ex-
 piationem debebat sacerdos, tribus hisce vocabulis exprimuntur.
Et imponet Aharon ambas manus suas capiti hirci vivi, & confi-
tebitur super ipsum את כל עונתו omnes iniquitates filiorum Israel
וְאֵת כָּל־פְּשָׁעֵיהֶם & omnes defectiones eorum, וְלִכָּל־חַטָּאתָם cum quibus-
cunque peccatis eorum, & imponet illa capiti istius hirci, & emit-
ret eum per hominem commodum in desertum. Non erit præter
 rationem, si statuamus, huc digitum intendisse Angelum.
 Antea observavimus, inter rationes, ob quas tempus hoc de-
 cimum per שַׁמֹּטוֹ annosque Sabbaticos numeret, esse etiam hanc,
 quod in eorum fine Christus effecturus esset expiationem
 omnium peccatorum veram & consummatam. Quæ observatio fun-
 datur in eo, quod LXX. שַׁמֹּטוֹ / si rite numerentur, desinant in anno
 Jubileo, & quod hujus promulgati initium sit dies Cippurim. *Præ-*
terea numerabis tibi septem septimanas annorum, septem annos
septem vicibus, ita tempus septem septimanarum annorum sint tibi
quadraginta novem anni. Tunc facies, ut ubique personet clangor
tubæ mense septimo, die decimo ejus mensis; die expiationum faci-
tote, ut personet tuba in tota terra vestra. Ut sanctificetis annum
quingagesimum &c. Levit. xxv. 8. 9. 10. Quia ergò in fine hujus
 temporis decreti talia miseris mortalibus per Christum erant
 adferenda beneficia spiritualia, quæ analogiam habebant cum iis,
 quæ obtingebant Israeli in anno Jubileo, & die Expiationis, ejus
 initio, quæque spiritualium horum umbræ & figuræ erant; ideo
 Angelus LXX. Hebdomadas annorum nominat, atque de *defe-*
ctionibus, peccatis, iniquitatibus, tunc vere per Christum expi-
 andis, uti olim typice, edisserit. Ex qua observatione sequi-
 tur, non tantum, quod peccata non omnium, *sed electi Israe-*
lis solius indigentur, sed etiam, quod ea, non maculæ aut vi-
 tii insiti, sed *reatus* respectu heic intelligi debeant. Eo no-
 mi-

mine enim peccata Israelis olim hirco imposita fuere, & per ipsum sacramentaliter ablata.

X X X I. Ablationis porro modum egregiè declarat Angelus, triplici itidem verbo. Primum est כלא. Multi volunt ob vicissitudinem literarum ויהא / literam א pro ה esse positam, ut radix ut כלה notione consummandi, consumendi. V. V. habet ut consummetur pravariatio. Expressum id est ex Græca versione, quæ habet ἕως τελεσθῆναι ἀμαρτίαν. Apud Theodoretum legitur ἕως τελεσθῆναι τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἕως τελεσθῆναι ἀμαρτίαν. Prius illud modo apud Tertullianum reperitur; Quoad usque inveteretur delictum. Patet, autores harum versionum כלא pro כלה sumsisse, quod verbum cum consummare, finem imponere, consumere etiam, & facere ut res dispareat, notet, hinc Græci לכלל per τελεσθῆναι & παλαιωθῆναι expresserunt. Utramque hanc vocem cum legamus apud Theodoretum, miramur magis ipsius expositionem, quam cum Eusebio & Chrysostomo communem habet, & juxta quam consummatio & antiquatio peccati notaret augmentum summum & supremum impietatis culmen, ad quod, per crucifixionem Christi, Judæi increduli assurgerent. Certe ita non antiquatum est peccatum, sed vires & robur majus nactum; quod autem inveterascit, indies magis deficit & est ἐσγός ἀφανισμῶ. Ne dicam de contextu sequenti, ubi per vocabula כחה & כפר / non incrementum sed abolitio peccati significatur. Rectius itaque alii, per consummationem & antiquationem peccati, hujus deletionem & abolitionem gratiosam intelligunt.

X X X I I. Verum absque necessitate de permutatione literæ ה in א hic cogitant, cum vox כלא / retenta litera א / sua significatione optimum sensum fundat. Scilicet notat כלא proprie claudere I Sam. vi. 10. Jer. xxxii. 2. 3. Ps. lxxxviii. 9. &c. Unde כלא cum duobus Segol, & כלא carcer, & כלא ovile, caula, cui pecudes includuntur. Hinc & Græcum κλείω claudio, κλείς clavis &c. Retinemus nos hunc sensum claudendi, qui primus & proprius & hic ἐμφατικώτατος est, uti ex sequenti nostra exegefi amplius patebit. Sicuti jam id quod clauditur, à conspectu absconditur, & ne noceat inhibetur, ita defectionem claudendam dicit Angelus, quod à

E

con.

conspectu Dei Judicis removeretur, ne videret & puniret eam, atque ita coereretur, ut peccatorem resipiscentem accusare, debiti postulare, eumque condemnare coram tribunali Dei amplius non posset.

X X X I I I. Non modo claudendam defectionem, sed & inviolabili sigillo *obsignanda* peccata, ut nunquam erumpere queant, porro declarat Deus, altero verbo **לחתם**. Juxta Masorethas *Keri* hic est **לחתם** ad *finiendum*, *absolvendum*, *consu- mendum* &c. Sequuntur alii *ו* *Keri*, alii *ו* *Cetif* retinent. Absque ullo de boni sensus jacturâ periculo alterutrum eligi potest. Utrumque enim *ו* *Keri* & *ו* *Cetif* â Sp. Sancto profectum, ac æque authenticum, cum quibusdam, non dicerem. Cum autem *ו* *Cetif* non facile deferendum sit, (voce in textu retenta, ex codicum vetustate, vel plurium consensu, in quibus reperiebatur,) nisi vel forma Grammatica planè sit aliena, vel sensus parum commodus inde emersurus evidenter deprehendatur; tutissimum judicamus illud heic retinere, quia sensus optimus inde emergit, nec ratio Grammatica validè obstat. Regulariter quidem deberet media radicalis **ח** in **לחתם** esse dageffata cum præcedente vocali brevi *patach*. Sed non præter consuetudinem est, in conjugationibus dageffatis, indageffabilium instar compensationem quandoque sumere non modo **ק** & **ג** sed & **ח** in **החל** *illud* Gen. xxxi. 7. & **החל** *illudere* Exod. viii. 25. pro **החל** & **החל**: Atque hoc modo legendum esse non dubitarunt Græci, vertentes, *Ἐσφραγίσαι*. Quam lectionem etiam secutus est *Tertullianus*, quoad usque signentur peccata. Et apposite satis *obsignatio* peccatorum eorum *occlusioni* jungitur, quia illud, quod firmiter clausum volumus, obsignare solemus *Dan.* vi. 18. *Matth.* xxvii. 66. Hinc & inter alias & multas vocis hujus significationes ea etiam obtinet, qua notat aliquid quasi valida occlusioni abscondere & occultare ab aliorum conspectu *Dan.* xii. 4. 2. *Job* xxxvii. 7. *Apo.* xxii. 10. Quo sensu & heic venit, notans ad eò peccatorum omnium absconsonem validam, non ut memoriam eorum retineat, ac diligenter asservet ea Deus, ne ullum elabatur impunitum, *conf. Job.* xiv. 7. sed ut eorum prorsus obliviscatur, ut pereant, nec in rationes Dei veniant in æternum, ut eorum intuitu peccatorem condemnet; & ut suppressa, subacta, ac in maris profundis

funditates abjecta, *Mich.* VII. 19. vi accusandi & condemnandi peccatorem penitus destituantur.

X X X I V. Hæc autem valida peccatorum abscondio à conspectu Dei iudicis id omne non est, quod duplici hac phrasi, *claudendi & obfignandi*, significatur. Verum amplius *modus*, quo id fieri debet, declaratur, nempe interposito quodam *operculo* seu tegumento inter peccata & faciem summi Iudicis, quo clausa, recondita, & in æternum remota essent ab illius vultu. Quod redemptionis nostræ mysterium præfiguravit olim Deus *operculo propitiatorio*, quod ex ejus mandato Arcæ supernè impositum erat, ad tegendas Legis tabulas, in ipsa Arcæ cavitate sepositas; *Et pones אל הארון in arcam Testimonium* (tabulas legis I Reg. VIII. 8. *Heb.* IX. 4.) *quod dabo tibi. Et pones את הכפרה operculum propitiatorium super arcam superne, & in arcam pones Testimonium, quod dabo tibi. Et conveniam te illic, & loquar tecum desuper è propitiatorio, è medio duorum Cherubinorum, quod est super Arca Testimonii. Exod.* XXV. 16. 21. 22. Habitabat Deus inter Cherubinos, unde præsentiam suam gratiosam certis quibusdam signis & responsis manifestabat Israeli. Hoc autem non decebat Deum, nisi lex, officii quidem norma, sed & transgressionis index, peccatoremque accusans & condemnans, tecta esset *operculo* quodam, & quidem *propitiatorio*, quod nempe sanguinem adspersionis adjunctum haberet, quo posset placare Numen, etiam cum Testimonio istius legis. Illud vero operculum aureum, sanguine animalium brutorum conspersum, id, quod lex postulat à peccatore, præstare non poterat ad placandum Numen; cujus sanctitas, justitia, veritas, longè aliud placamentum exigebant. Præfigurabat itaque aliud operculum, ipso auro infinites præstantius; alium Mediatorem, non brutorum, sed suo ipsius infiniti valoris sanguine conspersum, in quo Deus secum mundum reconciliaret, & qui *δικαίωμα* legis impleret, ut peccatum condemnaretur. Hic autem est Filius Dei JESUS CHRISTUS, Mediator Dei & hominum, quem *προέθετο* ante tempus, vel *ante facies hominum*, posuit Deus *πλασίμιον operculum propitiatorium, per fidem, in sanguine ipsius Rom.* III. 25.

X X X V. Adeò multa in Christo conspicienda meditanda ac credenda sunt fidelibus, ut integer sacerdotii Levi-

tici apparatus necessarius fuerit, ad cognitionem quandam my-
 steriorum, quæ in ipso recondita sunt, dandam Israeli. Sacer-
 dotes, altaria, victimæ ipsæ, umbræ erant ejus, qui simul sa-
 cerdos, qua Immanuel, victima, quoad humanitatem, & al-
 tare foret, quod Deitatem. Mensa cum panibus propositio-
 nis in Sancto collocata ipsum delineabat, qui panis vitæ est, &
 simul mensa, in qua quæri & inveniri is debet & potest. In
 Sancto Sanctorum Manna, Virga Aaronis, ipsa Arca integra, &
 speciatim Operculum ei super impositum, vario respectu figu-
 ræ Christi fuerunt. Quæ omnia latius exequi institutum no-
 strum non patitur. Hoc solum monendum censemus, quod
 Lex Arcæ inclusa alium respectum induat, si Christum sub ima-
 gine Arcæ integræ, quam si eundem sub similitudine operculi
 Propitiatorii concipiamus. Priori nempe modo significabatur
 studium Legis, quod in Christo perfectissimum ac exactissimum
 foret. Quorsum alluditur *Psal. xl. 9. Facere voluntatem tuam*
Deus mi delector, ותורהך בחוך מעי & lex tua in medio visce-
rum meorum est. Posteriori modo Lex consideratur ut pecca-
 tum monstrans, eique vim peccatorem accusandi & condem-
 nandi concilians; *διναμὸς & ἀμαρτίας ὁ νόμος, 1 Cor. xv.*
56. Hoc pacto Lex dum consideratur, Christus illud Opercu-
 lum est propitiatorium, quod præstando id, quod lex exige-
 bat, sanguinem proprium fundendo, Deique iram in corpore
 & anima sustinendo, implevit *δικαίωμα & νόμος*, eique & pec-
 catis os obturavit, eaque coercuit, arctissimeque conclusit, ne
 amplius eum, qui in Christo est, peccatorem condemnare va-
 leant, eumque execrationi subjicere & a Dei gratiosa & glorio-
 sa communiione arcere queant *2 Cor. v. 18. 12. Rom. viii.*
1. 3. Gal. iii. 13. 1 Cor. xv. 55. 56. 57. 1 Joh. ii. 2. &c.
 Huc respicit Psalter, *Beatus, cujus rectum est peccatum Ps.*
xxxii. 1. Abstulisti iniquitatem populi tui, texisti omne pecca-
tum eorum, Selah. Psal. lxxxv. 3. Huc & respicit Deus in hoc
 nostro textu, quando peccata *Claudenda & obsignanda* pronun-
 ciat.

X X X V I. Sapientissimo profecto consilio hæc ita ef-
 feruntur. Inter alia, quibus Templum secundum caruit, à Ju-
 dæis constanter numeratur etiam *Arca cum Propitiatorio. Defectum*
cjus umbratilis Operculi abundè compensandum fore missione
Christi

Christi veri Propitiatorii, in consolationem fidelium promittit Deus. Præterea, die quovis *Expiationis*, cum sanguine Pontifex summus adytum ingrediebatur, eoque ipsum operculum inspergebat, & hoc pacto ei vim, ad legem & peccatum claudendum, semper de novo conciliabat; imo hoc sanguine quasi sigillo, operculo impresso, peccatum ac legem obsignabat, ac valide occludebat coram Dei, Cherubim inhabitantis, facie & aspectu. Hujus umbræ veritatem in Christo fore conspiciendam, in fine LXX. hebdomadam, in Jubileo spirituali, ac die *Expiationis vero*, prænunciat Deus elegantissime. Nempe tum sanguine conspergendus erat Christus proprio, cujus virtute *ἡλασθησεν* factus peccata obsignaret, oculosque Dei ab iis plane averteret, ne *intueri iniquitatem in Jacobo, neve perversitatem aspicere in Israele* possit Num. XXIII. 15. adeo ut, si *queratur iniquitas Israelis, nulla extaret, & peccata Fehuda, nulla invenirentur* Jer. I. 20. utpote virtute lapidis illius fundamentalis, prius rudius per passiones excisi, dein sculptura elegantiori per gloriam secutam expoliti, è conspectu Dei, *uno quidem die, remota* Zach. III. 9. Et sic quidem, ut eorum amplius, exactione etiam chirographi, non *recordaretur* Deus Jer. XXXI. 34. Heb. VIII. 12. x. 17. 18.

X X X V I I. Supposuimus ita de hisce rebus differentes, ipsum Operculum sanguine olim conspersum fuisse. Operæ pretium erit hanc hypothesin paululum illustrare ac confirmare. In *Cod. Foma. Cap. IV.* dicitur, quod Pontifex non intueretur ad spargendum sursum aut deorsum. Verba hæc sunt. *Nec intuebatur ad spargendum sursum aut deorsum.* Ad quæ verba *Sheringhamius.* *Non intuebatur in propitiatorium; neque enim opus erat, cum sanguis, ut in Gemara traditur, in terram lapsus sit, & ad propitiatorium non pervenerit.* Confirmat hanc glossam ex *Bartenora*, cujus verba latine hunc in modum exhibet. *Non intuebatur ad spargendum, non sursum, ut esset sparsio una in fastigio propitiatorii, & septem deorsum in medio ejus, quia supra propitiatorium non pervenerint, sed in terram deciderint.* Nos secus sentimus. Verba textus sic se habent. *Et accipiet de sanguine juvenci illius, & sparget digito suo על פני הכפורת* super faciem Propitiatorii, orientem versus; *ולפני הכפורת* & coram propitiatorio sparget, septem vicibus de illo sanguine digito suo.

Deum Sponsorem accepisse, & victimam in locum peccatoris surrogasse, in [cujus] oblatione olim futura hæctenus acquiesceret, in fide offerentibus peccata remitteret, mundum reliquum toleraret, externaque beneficia Israeli conferret, & corporales etiam plagas sisteret *Num* xvi. 46. 47. *Gen.* viii. 21. Sic nihil consummavit Lex, sed fuit ἐπεισγωγή κρείττων & ἐλπίδ & *Heb.* vii. 19. ac signum & sigillum expiationis veræ, per melius sacrificium perficiendæ, quam hic ut futuram igitur Deus promittit.

XL. Facta est ergo hæc *expiatio iniquitatis* per Filium Dei in plenitudine temporis manifestatum in carne, Jesum Christum. Huic, quod olim in victimis, maximeque in hircodistincta ceremonia præfiguratum fuit *Levit.* xvi. 21. 22. imposita & imputata sunt peccata nostra, ab ipso sponsione æternâ voluntariè suscepta. Quæ imputatio peccatorum, eorumque in se susceptio causa est, quod *sponsor* vocetur *Heb.* vii. 22. quod peccata nostra *sua* dicat *Pf.* xl. 13. *lxix.* 4. 5. quod olim dicere potuerit כפר יתאצמ *inveni redemptionis pretium* *Iob.* xxxiii. 22. 23. & quod cum ipse innocens in se & sanctissimus fuerit, tanta mala, cælitus immissa, in corpore & anima sustinuerit; quod alias salva Dei Patris sanctitate, justitia, veritate, bonitate, absque hac peccati imputatione fieri non poterat. Agit Messias de hac susceptione *Pf.* *lxix.* 10. *conf. Rom.* xv. 3. Uti autem ut victimæ piaculari imputata ipsi peccata nostra sunt, ita & propter ea traditus, vulneratus, crucifixus, mortuus est *Rom.* iv. 25. *Ies.* liii. 4. 5. 6. 8. & factus est pro nobis, ut olim victimæ loco offerentis, οὐκ *Ies.* liii. 10. ἀμαρτία *2 Cor.* v. 21. execratio *Gal.* iii. 13. quando peccata nostra sursum ipsemet, sacerdos & victima, in corpore suo tulit super lignum *1 Pet.* ii. 24. Quod autem sanguis mille arietum olim efficere non valebat, nisi in imagine, id Christus unica oblatione sui ipsius confecit. Inde *veniens in mundum* prius illud abstulit, ut posterius statueret *Heb.* x. 9. ex *Pf.* xl. 8. 9. Expiavit peccatum & deleuit, quod hæctenus extabat in tabulis summi Creditoris, δι' ἐαυτῆ καθαρσμον ποιησάμεν & ἁμαρτιῶν ἡμῶν confedit ad dextram majestatis in altissimis *Heb.* i. 3. εἰς ἀθέτησιν ἀμαρτίας per immolationem sui ipsius factus manifestus *Heb.* ix. 26 adde *Heb.* ix. 15. *Colos.* ii. 14. Atque ita *unica oblatione τετελείωκε consummavit*

maruit in perpetuum eos, qui sanctificantur, impetrata actu remissione peccatorum, ita ut & memoria eorum & recordatio, tanquam nondum expiatorum, pereat Heb. x. 14. 17. Hæc illa expiatio vera & consummata est, die expiationis vero conficienda; heic promissa; qua semel facta sacrificiis & sanctuario terrestri amplius locus esse nec poterat nec debebat.

XLIII. Narrant Judæorum Magistri, quod Summus Sacerdos linguam coccineam, quæ lanci staminis erat, rubro tincta, alligaverit die Expiationis ad caput hirci Emissarii, & quod quando hircus ille de rupe *פיר* deiciebatur, ea colorem exuerit purpureum, nativamque albedinem induerit, in certum expiationis præstitæ testimonium. Quod ut ritè animadvertere posset hirci illius ductor, linguam coccineam dividebat, dimidium ejus ad rupem, dimidium vero inter hirci cornua alligabat, ne, si tota ad frontem hirci appensa fuisset, contingeret fortè, ut qui hircum duceret nesciret aliquando an albuisset: quia dum hircus præceps ferebatur, cum reliquum corpus iastar velaminis capiti obtenderetur, linguam coccineam tegi necesse erat. Addunt autem, postremis temporibus Templi secundi, & quidem *quadraginta* annis ante destructionem Hierosolymorum, contigisse, ut lingua illa coccinea non exalbesceret; quod iræ Divinæ, & non factæ expiationis per Pontificem Maximum, argumentum erat. Quæ si vera sunt, perhibent Judæi testimonium contra se ipsos, & testimonium dant inficii & inviti expiationi factæ per sacrificium Jesu Nazareni, quem crucifixerunt, eodem ferme tempore, quando lingua illa coccinea, juxta ipsos, in rubedine suâ manebat. Interfecto enim Filio Dei, gravissimi sceleris reatum sibi contraxerunt Judæi, ob quod iram suam sic ostendisse Deum singulari & gravioris judicii infecuturi documento, ipsimet sic fatentur. Et quando Pontifex futurorum bonorum, sui ipsius oblatione, expiaverat omnia omnium sibi datorum peccata, haud mirum erat, quod lana illa rubra in rubedine sua manserit; factum id est, ut significaretur frustra Judæos hircorum sanguine quærere peccatorum suorum expiationem. Quicquid sit de hac traditione Judaica, eatenus eam contra Judæos recipimus, quatenus expiationem hanc, in fine 490 annorum futuram, eodem prædicti temporis articulo factam esse ostendit. Dubi-

F

tant

tant cæteroquin Viri Doctissimi, an hæc ita se habuerint, uti
 Judæi fabulantur; quamvis illi, ne videantur absque ullo fun-
 damento ex Scripturis Sacris hæc tradere, confugiant ad locum
Ies. i. 18. quasi ibi allusio esset ad ritum hunc, & mirabilem
 rubræ lanæ in albam mutationem. Ita quæritur in *Mischna,*
Tractatu Schabbath. Unde habemus, quod alligare debuerint
 linguam coccineam capiti hirci emissarii? Ex eo, quod dictum;
 si fuerint peccata vestra sicut dibapha, sicut nix dealbabuntur.
 Vid. *Spencerum de Hirco Emiss.*

X L I V. Verum non sufficit ad peccatoris salutem liberare
 ipsum à reatu & pœna peccati, nisi simul ipsi adducatur jus
 vitæ æternæ, & communio Dei, à qua per peccatum excidit,
 cujusque spem amisit. Unde ut perfectum Salvatorem Chri-
 stum describens Angelus, ei porro tribuit *justitia æterna ad-*
ductionem. Vox *justitia* notat in sacris eam rectitudinem co-
 gitatorum dictorum factorumque, quâ cum legis postulato ex-
 acte conveniunt. Ita Paulus vocem *δικαιοσύνην*, quæ convenit
 cum *Hebr. צדק & צדקה* / sumit *Rom. x. 5.* *Moses enim*
describit justitiam, quæ est ex lege, quod qui fecerit ea homo vivet per
illa. Hæc prima vocis notio est, ex qua cæteræ fluunt, quando pro
 statu absolutionis à crimine, vel jure ad vitam æternam sumit-
 tur *Ies. LIV. 17.* Prima hæc notione heic etiam vox sumen-
 da est, quando & reliquæ nominatæ non excluduntur. Intel-
 ligimus nempe per *justitiam* hanc, non aliqualem, sed perfe-
 ctissimam omnibusque numeris absolutam legis obedientiam,
 quæ præstita est causa peccatori, cujus peccata expiata sunt,
 juris ad vitam æternam. Qualis justitia cum nullibi hætenus
 reperta fuerit, nec apud homines omnes peccato coinquinatos
 inveniri potuerit, merito eam *adducendam*, id est *prestandam*, &
actu sistendam loco & bono peccatoris declarat Angelus. Ita
 & frequenter Prophetæ de *justitia* hac, ut futura, loquuntur *Pf.*
LXXXV. 11. Ps. XL. 10. Nec silent iidem per quem hæc *ju-*
stitia foret adducenda *Ier. XXI. 5. 6. XXXIII. 15. 16. Ies.*
XLV. 24. adde Dan. IX. 25. Ies. LIII. 11. Hæc justitia revelatur
 Evangelio *Rom. i. 17. III. 21.* & monstratur esse in Jesu
 Nazareno nostro, vero Davidis Germine. Hic adduxit *justi-*
tiam, quam prædixerunt vates. Omnem enim justitiam im-
 plevit *Math. III. 13. omneque postulatum legis, quæ sancit*
 cha-

B

charitatem erga Deum & proximum, præstitit, per sanctitatem naturæ integram, à primâ conceptione conservatam, & successivam sanctitatis in rectissimis cogitatis dictis & factis omnibus expressionem accuratissimam & constantissimam *Pf.* XLV. 8. *Ies.* LIII. 9. *Luc.* I. 35. *Heb.* VII. 26. 2 *Cor.* V. 21. 1 *Petr.* II. 22. III. 18. *Ioh.* VIII. 46. Neque hoc tantum sed & speciali mandato Patris, de ponenda vita suâ pro peccatoribus, summa cum lubentia se subiecit, obediens factus Patri usque ad mortem crucis *Ioh.* X. 18. *Pf.* XL. 8. 9. *Ioh.* IV. 34. *Phil.* II. 7. 8. Atque hæc ejus perfectissima *justitia*, etiam in passionibus & morte demonstrata, causa est omnis justitiæ peccatoris, qua absolvitur à reatu mortis æternæ, & jus gloriæ cælestis ipsi addicitur *Ies.* XLV. 24. 25. *Ier.* XXI. 6. *Rom.* V. 17. II. 19. &c. Est enim absolutissima, adeoque vi verborum, *que qui fecerit illa, vivet per illa*, debet esse causa juris ad vitam, peccatori fideli. Peccatori, inquam, seu *nobis*: nam Christus fuit *Servus Jehovæ* justus, ac per obligationem fœderalem, naturali, qua hominis, superadditam, ut secundus Adam, Caput & Sponsor electorum legi subjectus fuit; ut adeo quicquid egerit & passus fuerit, id omne nostro nomine & loco factum sit. Optimè hæc Christi *justitia*, ut causa juris ad vitam, cum *expiatione* peccati jungitur, quia hæc ab illa separari non potest. Ad expiationem enim requiritur victima pura & immaculata, id est, passio cum perfectissimâ obedientiâ juncta. Deinde etiam præter expiationem peccatorum, ad plenitudinem salutis nostræ requirebatur meritum obedientiæ consummatissimæ, quo multi constitueremur justi, & ad certam vitæ spem & possessionem deduceremur. Et hinc loquitur Angelus de *justitia adducenda*, quæ passionibus demonstrata, sic faceret ad expiationem peccati, ut simul esset causa juris ad vitam æternam.

X L V. Non debet prætermitti, quod hæc justitia dicatur *δικαιοσύνη* *seculorum*, id est, *æterna*. Non solum ita dicitur à posteriori, quia in æternum efficax est ad justificandum, & ipsa justificatio ex ea profluens irrevocabilis est *Rom.* VIII. 30. *Justitia autem mea in seculum erit* *Ies.* LI. 8. 6. Sed etiam à priori, quia ab æterno, cum Christo *προεγνωσμένην* nobis destinata est, ab omni ævo promissa, ut videmus, & vis ejus, in temporis plenitudine demum præstitæ retroacta sit ad ju-

stificandum Patres, à mundi initio promissionem de Semine benedicente fide amplectenes *Rom.* IV. 3. 6. 7. 8. *Gal.* III. 6. 8. *Gen.* xv. 6. Quæ rationes cum solidæ satis sint, non est, quod *Osiander* in hac appellatione *justitia æterna* errori suo, de justitia essentiali Filii Dei intelligenda, prætextum quærat.

X L V I. Pulcherrimè heic rursus alluditur ad diem *Expiationis*, qui est in anno *Jubileo*. Uti enim die illo, quo proclamabatur annus Jubileus, expiatio universalis typica peragebatur, ita in fine earum hebdomadum expiationem veram & actualem futuram esse modo vidimus. Jam pergimus observantes, quod, uti ipso die Expiationis anni Jubilei, non solum peccata expiabantur, sed simul libertas servis, & possessio domuum, fundorum &c. reddebatur absque ullo pretio iis, qui egestate coacti ea vendiderant *Levis* xxvi. ita etiam in fine harum hebdomadum simul cum expiatione peccati adducta est justitia Christi, cujus beneficio peccatori egeno acquisitum est jus ad hæreditatem cælestem, & ut ex servitute Diaboli & peccati ad familiam paternam cælestem transeat. Huc respicitur *Jes.* LXI. 1. 2. 3. & 10. Uti verò sic redditæ possessiones tempore Jubilei postea rursus alienari poterant, ita heic contrarium promittitur, nempe justitia ÆTERNA.

X L V I I. Hæc peccati expiatio, justitiæque æternæ adductio, vaticiniis de illâ antiquis fidem conciliabat. Idcirco additur; *Ad obſignandum visionem & prophetam.* Inter alios revelationis divinæ modos est etiam *ἰσῆ*. Ea revelatio divina, quæ obtingebat homini *vigilanti*; sive exhibito ei objecto externo, additisque verbis, rerum futurarum prænunciis, quibus externi ejus sensus visus & auditus afficiebantur; sive magis absque sensuum externorum ope, repræsentatione rei futuræ menti facta, vel verbis auditis vel emblematicis visis *ἰσῆ φαντασίαν*, strictè dicebatur *visio*. Cujus nomenclationis ratio peti potest à visis plerumque emblematicis, operatione facultatis intellectuales, claritateque ac certitudine revelationum apud Vates. Ita strictè sumitur *visio*, distincta ab simili revelatione, quam *dormientes* in insomnis nanciscebantur *Num.* XII. 6. *Joel.* II. 28. *Dan.* I. 17. *Iob.* v. 14. Exempla ejus sunt *Exod.* III. 3. *Dan.* x. 7. *Ies.* VI. 1. 2. *Ezech.* I. & IV. & 12. 15. &c. Cætero-

quin latius etiam nomen visionis de revelatione facta in somno usurpatur *Dan.* VII. 1. 11. 28. Imo omnis ferè visio, sive antecedenter, sive concomitanter, sive consequenter, soporem quendam junctum habuit ac ecstasin *Gen.* xv. 12. *Dan.* x. 9. *Act.* 9. 10. 11. *Apoc.* 1. 17. Et quia hic revelationis modus valde frequens erat, inde est, quod prophetæ non solum *Videntes Ham.* VII. 12. 2. *Sam.* xv. 27. *Ies.* xxix. 10. &c. dicti sint, sed etiam communiter omnis revelatio divina *visionis* nomen sortita sit *Psf.* LXXXIX. 20. *Thren.* 11. 9. *Ies.* 1. 1. *Obad.* 1. 1. *Prov.* xxix. 18. Quomodo & heic vox sumenda est, notans adedò, no tam ipsum revelationis actum divinum, quam quidem ipsa res visas, & ex revelatione Dei prædictas à Viris Dei, scriptoque comprehensas; conf. *Ezech.* VII. 27. *Dan.* x. 14. 2. *Chron.* xxxii. 32.

X L V I I I. Visioni ideoque jungitur נבואה Hæc vox non incommode à נבואה deducta notat generaliter cum; ad quem Deus venit, ei se familiariter patefaciendo, arcanaque sua revelando; quique rursus ad Deum venit, precibus *Gen.* xx. 7. sacrisque canticis *Exod.* xv. 20. 1 *Sam.* x. 5. nomen ejus celebrando; Deique porro nomine ad homines venit, ex ejus ore accepta verba de rebus arcanis elocuturus, venturaque sequentibus ævis prænunciaturus, προφήτης. *Ier.* xxiii. 22. 28. Quæ postrema vocis notio inde à temporibus Samuelis magis frequens fuit, uti colligunt eruditi ex 1 *Sam.* ix. 9. Ea & heic obtinet. Perinde jam est, an per prophetam intelligas prophetiam, id est prædictiones prophetarum, an verò scripta eorum, quibus eæ asservantur *Luc.* xvi. 29. res enim eodem reddunt, nempe visionem & prophetam denotare prædictiones *videntium prophetarum* de rebus futuris, olim prolatas, literisque consignatas. Nisi velimus cum *Clar. Coccejo visionem* paulò latius sumere, atque referre etiam ad prædictionem typicamque præmonstrationem rerum futurarum, quæ fuit in umbris ceremoniarumque Legis Mosaicæ; ita ut visio & propheta hic ferè idem sit ac Lex & propheta *Matth.* xi. 13. Verba ejus sunt *Obsignabitur visio & Propheta, hoc est quisquid de salute per figuras fuit adumbratum & prophetas prædictum, id verificabitur Quæst. Jud. cap. LII. 43.* Quod amplius ex expiatione peccati, in qua est verificatio umbrarum, præmissa, atque hinc fluente cessatione

tione sacrificii & muneris, *vers 27.* hujus *Capitis* memorata, confirmare annitur, in *Comment. ad Hab. cap. 11.* Dubito an vox visionis ullibi tam late sumatur, dum rem ipsam heic saltem consequenter propositam libenter concedo. Cæterum observandum est, quod non omnes prædictiones de quibuscunque rebus futuris sed illæ modo intelligendæ sint, quæ de occlusione obsignatione & expiatione peccati, æternæque justitiæ adductione, unctione denique Sanctissimi, id est de Christo venturo, passuro, resurrecturo, adscensuro, agunt, quæque satis numerosæ utramque prophetarum paginam faciunt, ac intra *Lxx.* septimanas completæ sunt. Unde apparet error Viri Docti, qui *omnes* prophetias *omnium* prophetarum heic intelligit, licet nobis cum videatur agnoscere, prophetias has intra definitum tempus *Lxx.* hebdomadam obsignandas esse. Qui error altero illo cumulatur, juxta quem omnes prophetias ad Templum Secundum restringit, atque eo adhuc stante vel pereunte finiri dicit.

L. Visiones hæc propheticas *obsignandas* porro dicit Angelus. Variâ notione hæc *obsignandi* vox venit, pro vario sigilli & obsignationis usu & fine. Literæ jam finitæ obsignari solent; unde obsignare idem potest esse, ac *finire*. Sic in Computo judaico; *ad obsignatam Mischna, ad obsignatum Thalmud*, id est, finitum. Quod antea adduximus ex *Marshamo*. Porro quæ occultare & constanter è medio remove volumus, obsignamus, uti antea vidimus ex *Dan. vi. 18. Matth. xxvii. 66.* Unde obsignare idem est frequenter ac *occultare*. Denique quæ confirmare, ac firma rataque cupimus, sigillo notamus *Ier. xxxii. 44.* Unde obsignare idem est ac *confirmare*. Videamus jam, quomodo hæc huic loco applicari possint. Nempe sensus potest esse; ut finis imponatur prædictionibus de Christo *venturo*, sic ut prophetia non amplius sit prophetia tanquam de futuro, sed testimonium tanquam de *præsenti*; & ministerium illud propheticum, quale olim fuit occupatum in promittendo Christo, prorsus cesset, adeo ut post ejus adventum & passionem visio neque propheta amplius esset, ut loquitur *Tertullianus*. Atque hoc modo non solum *finita*, sed & *occluse, occultata*, & quasi è medio remotæ sunt visio & prophetia; ut pateat inde, perinde esse, sive vox *obsignare* sensu *finiendi*, sive *claudendi* sumatur. Dein sensus esse potest; ut *confirmentur*, verificentur, rata, indubitataque veritatis com-

pe-

riantur, per actualem scilicet impletionem, reique prædictæ exhibitionem, sicuti id quod obfirmamus, firmum, ratum, verum esse declaramus. Apparet igitur, quovis modo etiam explicemus obfirmationem, & unde rationem ejus repetamus, ad impletionem prophetiarum, ante finem LXX. hebdomadum expectandam, atque in expiatione iniquitatis & justitiæ æternæ adductione conspiciendam, hanc obfirmationem referri debere.

LI. Observandum hoc contra Judæos. Notum est illud Thalmudicum; כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח *omnes omnino propheta non sunt vaticinati, nisi de diebus Messia.* Atqui heic horum prædictiones de Messia implendas dicit Angelus intra LXX. Septimanas, stante adhuc Urbe Sancta; ergo dudum impletæ sunt, quoniam Civitas illa jam à multis seculis diruta est, sanctaque esse desit. Labet ad majorem hujus rei confirmationem unum addere locum è Veteri Instrumento, in quo implementum prophetiarum de Christo, stante Templo Secundo, Civitateque sancta, futurum esse docetur. Huc refero Zach. VIII. 3. 8. Sic dicit Jehovah: Reversus sum ad Tzionem, & habitabo in medio Hierosolyma, & vocabitur Hierosolyma עיר האמת *Urbs Veritatis*, & mons Jehovah exercituum הר הקודש *mons sanctitatis.* Et adducam illos & habitabunt in medio Hierosolyma, & erunt mihi in populum, & ego ero ipsis in Deum, כאמת ובצדקה *in Veritate & justitia.* Vulgò Judæi tradunt, Templum Secundum destitutum fuisse שכונה *inhabitatione Dei super Arca.* Non igitur illa umbratilis, sed illa *σωματικὴ inhabitatio*, per manifestationem Filii Dei in carne, intelligitur. Qua in carne ita habitavit Filius Dei, ut simul per eam habitaverit inter homines, potissimum inter suos, qui Hierosolymam spiritualement constituant; imo etiam in Hierosolyma terrestri versatus passus sanguine conspersus sit, & ut *πλασθέν* verum publicè omnium oculis expositus. Hanc ob causam urbs Hierosolyma tota כסא יהוה *Solium Jehovah*, quod alias in Sancto sanctorum erat, vocari potuit Ier. III. 17. imo Urbs Veritatis, ob exhibitum nempe *Corpus* omnium umbrarum, & signaculum omnium prophetarum, & Sion mons *Sanctitatis*, ob Sanctum Israelis corporaliter ibi præsentem. Quod ergò quia futurum erat, idè Jehovah declarat se Deum populi fore, idque in veritate & justitia. Ad quæ verba *Annotat. Belg. Ego certissime dabo*
ipsis,

ipsis, quod promisi ipsis, & justificabo eos per Iesum Christum

LII. Frustra ergo Judæi expectant impletionem prophetiarum de Messia, quæ ante vastationem Hierosolymæ fieri debuit, & verè facta est. Cujus rei testimonium quoque est abolitio sacrificii & muneris, de qua *vers* 27. Lex & prophetæ usque ad Johannem prophetarunt, non quod ille esset Messias, sed quod digito Messiam indicaret: *Ecce agnus ille Dei, qui tollit peccatum mundi* *Ioh.* I. 20. 26, 29. Hic est *Iesus Nazarenus*, in plenitudine temporis missus, de quo omnes Prophetæ *Luc.* I. 69. 70. *Act.* III. 18. 24. VII. 52. uno ore locuti sunt; & in quo omnes promissiones Dei sunt *τὸ ναὶ καὶ τὸ ἀμὴν* 2 *Cor.* I. 20. & in quo veteres omnes prædictiones, & umbræ, veritatem habent *Ioh.* I. 14. 17. XIV. 6. *Coll.* II. 17. ac consummationem *Ioh.* XIX. 30. Audiant Judæi, quod unus ex gente sua, vè veritatis pressus, de Jesu nostro dissimulare non potuit. Eodem tempore fuit Iesus, *Vir sapiens, si tamen Virum cum fas sit dicere.* Erat enim mirabilium operum patrator, & doctor eorum, qui libenter vera suscipiunt, plurimosque tam de Judæis, quam de gentibus sectatores habuit, Christus hic erat, quem accusatum à nostræ gentis principibus Pilatus cum addixisset cruci, nihilominus non destiterunt diligere, qui ab initio caperant. Apparuit enim eis tertia die vivus, ita ut divinitus de eo Vates hoc & alia multa miranda prædixerant. Et usque in hodiernum diem Christianorum genus ab hoc denominatum non deficit. Ita *Iosephus Antiquit Lib.* XVIII. *Cap.* IV. Quæ verba *Iosephi*, quibus Prophetas de Jesu nostro vaticinatos dicit, non necesse est, ut capiamus unice tanquam ex mente aliorum dicta; cum facile de Jesu, Viro ipsi illustri & Herœe, Prophetarum oracula prædixisse quædam credere poterit. Uti & sic *Vespasianum* iis prænotatum asserit *de Bell. Jud. Lib.* VII. *Cap.* XII. Sed quod maxime eos ad bellum excitaverat, responsum erat ambiguum, itidem in sacris literis inventum, quod eo tempore quidam esset ex eorum finibus orbis terræ habiturus imperium. Id enim illi quidem quasi proprium acceperunt, multique sapientes interpretatione decepti sunt. Hoc autem plane responso *Vespasiani* designabatur Imperium, qui apud *Judeam* creatus est Imperator. Credibile est ad *Mich.* v. 1. respici.

L I I. Tandem ab effectis ad causam assurgit Ange us, etiam operis sui fructu & gloriâ ne quaquam prævandam; וְלֹא
קִשְׁ

קדש קדש. Theodotio, καὶ ἡ χεῖρα ἄγιον αἰγίων. Aquila
 ἡ ἀλείψαι ἡγιασμένον ἡγιασμένων. Vulgatus, ut ungetur Sanctus
 sanctorum. Ita & Tertullianus in masculino, quomodo &
 Græcæ Versiones accipi possunt. Clar. Coccejus; Veteres Mas-
 culine accipiunt. Sed **קדש** notat vel sanctitatem, vel sanctam
 rem. Est ergo hæc ῥῆσις **קדש קדש** vel abstractè Sanctitas
 Sanctitatum, vel in neutro, Sanctum Sanctorum, efferenda. Non
 est autem dubitandum, quin utroque modo de persona dici
 possit. Abstractum enim pro concreto poni frequens est 1 Sam.
 xxv. 6. Hagg. II. 8. & genus neutrum de personâ adhibetur
 in N. T. Matth. I. 20. Luc. I. 35. Joh. III. 6. imo hæc
 ipsa vox **קדש** sive abstractè, sive in neutro reddatur, de per-
 sona usurpatur Exod. xxviii. 36. Deut. xxxiii. 2. Ut adeò
 non malè Veteres vocem hanc masculine acceperint. Voluit
 tamen frequentior vocum harum usus, ut multi, non solum
 abstractè, vel in neutro eam transfuderint, quod & rectè factum,
 sed etiam rem, non personam, saltem primò & propriè, de-
 notare crediderint. Scilicet de plurimis rebus, ad antiquam
 religionem pertinentibus, altari, v. g. vasis Tabernaculi, pa-
 nibus propositionis, suffitu, munere, sacrificio pro reatu, omni-
 busque sacrificiis, predicative usurpatur Exod. xxix. 37.
 xxx. 26. 29. 36. Levit. vi. 7. vii. I. 6. x. 12. xiv. 13.
 xxiv. 9. Num. xviii. 9. subjective vero & absolutè enunciata (ex-
 cepto uno aut altero loco Exr. II. 63. Neh. vii. 65.) ipsum
 Tabernaculi intimum recessum denotat Exod. xxvi. 33. 34.
 Heb. ix. 3. &c. dictum Sanctum Sanctorum, constructione
 Hebræis familiari, id est, sanctissimum. An autem nunquam
 sic latius usurpetur, pro aliis etiam Templi partibus, quod
 contendit aliquis, id strenuè affirmare non ausim; argumento
 loci Num. xvii. 10.

LIII. Volunt itaque quidam Templum materiale extruen-
 dum heic intelligi debere; sic ut **קדש קדש** sive synecdo-
 chicè, sive latiori suo significatu totum Templum comprehendat et
 significet, Quando per unctionem ejus denotari credunt, vel
 consummationem ejus, per oblationem Christi futuram olim,
 cujus absque intuitu Templum habitaculum Dei, cultus in eo
 Deo exhibitus gratus ipsi, neque approbatus fuisset; vel conse-
 crationem ejus per cultum Leviticum de novo instaurandum

ac perficiendum, quando *Christus*, *Unctus* maximè, in eo ap-
 parens, cultum illum ab multiplici abusu purgaret, atque ze-
 lum suum in tuendâ loci majestate & sanctitate, per ejectionem
 hominum negotiantium, demonstraret *Joh. 11. 14. 15. 16.* *Matth. XXI. 12. 13.* *Marc. XI. 15. 16. 17.* *Luc. XIX. 45. 46.*
 Verum Daniel *vers. 17.* de Templo materiali loquens, ut & Angelus ipse *vers. 16.* aliud nomen adhibent nempe
שקדו & **קדו** simpliciter. Vide etiam *Cap. VIII. vers. 13. 14. XI. 31.* Deinde oblatio Christi non fuit *Unctio* & sanctifi-
 catio Templi, sed verius abolitio ejus cum suppellectili sua. Quam-
 vis enim ut futura hæctenus considerata, Templo & sacrificiis præfigurantibus eam, sanctitatem & efficaciam quandam
 conciliabat; attamen jam præsens tollit umbras, easque inutiles, imo noxias declarat & efficit. Neque etiam nomine *Unctionis*
 consecratio Templi, per cultum de novo instaurandum, aut *Christi* in eo apparitio significari potest, quia expiatio peccati
 & justitiæ æternæ adductio præmissa vetat omnino, ut de instauracione cultus ceremonialis, in hoc ultimo orationis mem-
 bro, hujusque perfectione ac consummacione, Christo nempe cultum & Templum à prophanis abusibus vindicante & pur-
 gante, cogitemus. Quæ etiam mortem Christi adeoque expiationem peccati antecessit, dum in hac Angeli Oratione eam se-
 quitur *Unctio Sancti Sanctorum.*

L I V. Alii *Sanctum Sanctorum*, non typicum & umbra-
 tile, sed verum intelligunt; hoc est, aliquid, vel id omne
 potius, quod olim per Sanctum Sanctorum præfiguratum fuit.
 Fuit autem primò typus summi *Cæli*. Quod docet *Paulus* in
 genere non solum adstruens, quod Tabernaculum fuerit *exem-
 plar & umbra rerum caelestium Heb. VIII. 5.* sed quod specia-
 tim *Sanctum Sanctorum* fuerit *antitypon Cæli*, in quod ingres-
 sus Christus *Heb. IX. 24.* Unde ille cælum ingressus à Paulo
 dicitur ingressus esse *Sanctuarium vers. 12.* & ad dextram Dei
 sedens in cælis, *Minister sanctuarii & veri Tabernaculi factus.*
Heb. VIII. 1. 2. Et ratio nomenclacionis hujus est, quia Cæ-
 lum est Dei *Thronus Jes. LXVI. 1.* ubi cum incredibili gloriæ ma-
 nifestatione habitat; atque sanctissimum illud Numinis pala-
 tium, quod pollutionem nullam aut polluti nihil admittit; in
 quo etiam sunt *Arca, Propitiatorum, Cherubim &c.* non typi-
 ce

cè, sed verè *Apoc. XI. 12. Hebr. XII. 22. 23. Jef. VI. 3.* in quo tandem Pontifex futurorum bonorum non sine sanguine proprio comparat, propitiationem semel factam sic in æternum consummaturus. Hoc ergo palatium Domini intelligendum esse heic contendunt cum *Piscatore* aliqui, quod cum *ungendum* dicit Angelus, illi de præparatione ac consecratione ejus ad cultum perfectissimum, illic à fidelibus consummatis Deo exhibendum, & factam per adscensionem Christi, id exponunt; sicuti olim Moses unxit Tabernaculi terrestris adytum, ut cultus ceremonialis illic perageretur. *Exod. XL.*

L V. Præterea notissimum est, Templum fuisse typum *Ecclesia*, hoc nomine ut & illis *Domus Dei*, & *Habitaculi* & *Tabernaculi*, idèd frequentissimè insignitæ *Pf. XV. 1. XLVI. 5. Zach. VI. 12. 13. 2 Theff. II. 4. 2 Cor. VI. 16. Ephes. II. 21. 1 Tim. III. 15. 1 Pet. II. 5.* imo & uniuscujusque *Fidelis* *1 Cor. VI. 12. III. 16.* Ecclesia porrò vel est triumphans in cælis, vel militans in terris. Unde licet prior illa magis respondeat *Sancto Sanctorum*, & posterior *Sancto*; attamen & hæc, qualis est sub N. T. ad unum κεφαλαίωμα & similitudinem unius status cum cælesti illâ, in clariori cognitione mysteriorum salutis, majori libertate &c. adducta *Ephes. 1. 10. Heb. XII. 22. 23. Cant. 1. 3.* haud incommode nomine Sancti Sanctorum proponitur. Confert præcipuè *Clar. Coccejus Ezech. XLIII. 19.* Hanc itaque Ecclesiam N. T. intelligunt alii, *ungendam* Spiritu largissime *Joel. II. 28. conf. 2 Cor. 1. 21. 1 Joh. II. 23. 27.*

L V I. Tandem uti Tabernaculum & Templum, ita quam maximè ea Templi pars sanctissima, quæ *Sanctum Sanctorum* dicitur, fuit typus *humanae Christi nature*. Sicuti enim Templum typus fuit rei omnis, in quo Deus speciali modo habitat, præsentemque se operationibus gratiosis & gloriosis declarat, qualis *Calum* & *Ecclesia* est; ita certe typus debuit esse *humanae Christi nature*, in qua plenitudo Deitatis habitat corporaliter *Col. II. 16.* Inde est quod *corpus* suum *Templum* dixerit ipse *Ioh. II. 19.* ac *Iohannes*, quod ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν *Joh. I. 14.* ac *Jesaias*, ipsum fore in *Sanctuarium* *Jef. VIII. 14.* Id porrò faciliè quis animadvertit, quod, si Templum figura Christi fuerit, eâ sui parte quam maximè, quæ sanctissima erat, ac Numen intimè præsens habebat, qualis fuit adytum,

humanam certe adumbrasse Christi naturam. Atque hoc modo rursus multi per *Sanctum Sanctorum*, *Christum* intelligunt, ejusque unctionem variè explicant, de qua postea. Notandum denique, quod quidam hæc omnia jungant. Ita *Polanus*. *Ista est sententia verborum Angeli. Ungetur Sanctum Sanctorum, hoc est, ungetur Christus Ecclesia ipsius & calum, quæ per Sanctum Sanctorum, quod Moses unxit oleo sacre unctionis fuerunt adumbrata.* *Clar. Coccejus* jungit Christum & Ecclesiam, Caput ac corpus mysticum.

L V I I. Verum enim verò quando Angelus in sequentibus loquitur de *Uncto*, & de *Uncto Principe*, omninò judicandum est, illum sic explicasse amplius, quem per *Sanctum Sanctorum* ungendum intelligi volebat. Ille autem *Princeps Unctus* nullus alius est quam *Filius Dei*, promissus *Redemptor Israelis*. Referunt *Gemarista* de *Ionathane* filio *Uzielis*, qui *Targum* in *Prophetas* conscripsit, quod etiam tentaverit porro publicare *Targum* in *Hagiographa*, sed exiit כה קול & dixit, sufficit Tibi, sed quares quia in us est קץ משיח finis *Messia*, in *Libro* scilicet *Danielis*, ut fatetur *Glossa*. Vid. *August. Pfeiffer. Exercit. de Targ.* Quæ nuda sunt *Veteris* interpretationis hujus *Prophetiæ*, quam jam penitus pervertunt *Judæi* recentiores, quamvis cæteroquin narratio hæc fabula mera sit. Neque enim finis *Messia* in *libro Danielis* tantum, sed & alibi, & præsertim *Ies. LIII.* memoratur. Si autem משיח נגיד est promissus *Redemptor*, uti est, ac in sequentibus amplius patebit, ergo & hoc *Sanctum Sanctorum* ungendum eundem denotare, non *Calum*, non *Ecclesiam*, concludo; quia in hac *Unctionis* voce est allusio ad illud nomen *Uncti*, quod postmodum illi daturus erat Angelus.

L V I I I. Quin imò si verba hujus commatis modo ritè perpendantur, nulli, majori facilitate & emphasi, applicanda erunt, quam *Christi* soli. קדש קדשים masculinè capi potest, ut antè diximus, ac veteres acceperè, quando *Sanctus Sanctorum* est omnium *Sanctissimus*. Hoc *Messia* in veritate & plenitudine sensus quadrat; non tantum quia *Deus* est ter *sanctus* *Ies. VI. 3.* Sed & quia homo est nulla peccati labe unquam infectus. Ita eum describere vates. Non dabis חסידך *Sanctum* tuum videre corruptionem *Pf. XVI. 10. Ps. XLV. 8. Ies. LIII. 9. Jer. XXIII. 5. Zach. IX. 9. &c.* Ita & res se habet in *Jesu* nostro

nostro *Actor.* VII. 52. *1. Pet.* III. 18. 1. *Joh.* II. 4. etiam ex confessione spiritus impuri *Marc.* I. 23. Est verè sanctissimus & justissimus; absque omni nativâ peccati macula conceptus & natus *Luc.* I. 35. *Heb.* VII. 26. vitam egit integerrimam *2. Cor.* V. 21. *Joh.* VIII. 29. 46. amoremque Dei & proximi summm, in obedientia Patri præstita usque ad mortem crucis declaravit. Revera etiam hæc Sanctitas, omnibus numeris consummata requirebatur in Sacerdote, qui & victima, quæ expiaret peccata mundi; & in Sponsore, qui justitiam æternam peccatori adduceret, quæ non nisi perfectissimæ justitiæ addicta est per legem. Talis ergo nos decebat Pontifex &c. *Heb.* VII. 26.

LIX. Sed si קוש קושיו ad literam primò capere velimus de Templi adyto, certè & sub hac figura primariò Christus proponi meretur. Nempe locus ille secretissimus erat *Thronus Dei Jer.* XVII. 12. qui habitabat ibi inter Cherubim *Pf.* LXXX. 2. 2. *Sam.* VI. 2. & præsentiam suam symbolo *Nubis*, uti volunt plurimi ex *Levit.* XVI. 2. vel *Arca* simpliciter, ut alii, ex qua responsa dabat *Exod.* XXV. 22. indicabat. Ita Christi humana natura est habitaculum Filii Dei, in qua *habitat plenitudo Deitatis corporaliter Coll.* II. 9. per veram arctissimam & immutabilem duarum naturarum unionem, quæ non nisi levi umbra adumbrata est Dei in habitatione in Sanctuario. Pertinet & huc; *Deus manifestatus est in carne 1. Tim.* III. 6. Olim Deus in Sanctuario habitans se occultavit, & in caligne habitavit; sed quando Sermo caro factus est, atque in ea ἐσαήνωσε inter homines, tum *manifestatus est Deus in carne*, ut in habitaculo suo omnium oculis exposito. Præterea Sanctum Sanctorum erat דכיר oraculi sedes, unde Deus responsa dabat petentibus, voluntatemque suam revelabat gratiosè *Exod.* XXV. 22. Ibi etiam faciem Dei quærere debebant *1. Reg.* VIII. 33. 34. atque illuc corpus convertere & manus extendere in precibus *Pf.* V. 8. XXVIII. 2. *1. Reg.* VIII. 48. *Dan.* VI. 11. Sic per filium nos alloquitur Deus *Heb.* I. 1. sic in Christo facies Dei quærenda precibus *Joh.* XIV. & sic omnis cultus noster Deo exhibendus per fidem in Christum & oculis fidei jugiter ad eum conversis, si gratus ipsi futurus sit *Heb.* XI. 6. sic tandem unice Deum propitium in Christo invenire possumus *2. Cor.* V. 19. 1. *Joh.* I. 1. Denique ut concludam in *Sancto Sanctorum* plurima Levitici cultus

myſteria recondita erant. Ibi *Arca, Propiatorium, Cherubim, Manna, Virga Aaronis* & in horum omnium recta intelligentia maxima ſita erat ſapientia & conſolatio, Ita in Chriſto multa ſunt myſteria. Quicquid *Arca, Manna, Virga Aaronis, &c.* præfigurabant, in ipſo veritatem habet; unde in ejus cognitione eſt ſumma ſapientia lætitia conſolatio, imo vita æterna *Ioh. xvii. 3. I. Cor. ii. 2.* Hinc חכמה Sapiencia ſumma audit objective etiam *Prov. ix. 1.* Putem huc reſpexiſſe Paulum, quando de Chriſto dicit, *ὅτι ὅτι πάντες οἱ θηουροὶ τὴ γνώσεως ἀποκρυφοί.* In quo ſunt omnes *Theſauri ſapientiæ ac cognitionis abſconditi.*

L. Hanc *Sanctitatem Sanctitatum* tandem *Ungendam* dicit Angelus. Divina ordinatione ungebantur olim res, vel perſonæ, præ cæteris eximiæ, ac ſpecialeſ relationem ad Deum habentes *Exod. xxx. 26. 27. 30. Levit. viii. 12. I. Sam. ix. 16. x. 1. xv. 12. 13. I. Reg. xix. 15. 16.* Erat tum *Unctio* in iis ſignum ac publica declaratio divinæ electionis ad ſingularem Dei inhabitationem, vel ad munus præclarum, & donorum Spiritus, ad id ritè & alacriter obeundum conferendorum. Frequentiſſimè Mediator promiſſus nomine *Uncti* proponitur, ac *unctio* ei tribuitur *I. Sam. ii. 2. xlv. 8. Ieſ. lxi. 1. Dan. ix. 25. 26. &c.* Intelligitur autem ea non corporalis, ſed ſpiritualis. Nempe *Unctus* Mediator dictus, quia perſona excellentiſſima foret, munus digniſſimum triplex gereret, ad hæc ab æterno conſtitutus *Prov. viii. 23.* ac ut talis in tempore publicè *decla- randus*, donaque Spiritus, ob multiplicem convenientiam per *oleum* meritò repræſentata, largiſſima manu effuſa, acciperet. Quod cuncta hæc nomine *Unctionis* vel *Uncti* Mediatori tributo comprehendere poſſint, liquet ex collatione locorum, in quibus ſpeciali relatione ad res vel perſonas unctas, ſive *Prophetas Ieſ. lxi. 1.* ſive *Reges Pf. ii. 6. &c.* ipſi tribuitur unctio. Qualem ſpecialeſ reſpectum etiam heic reperiunt multi. Alii ad munus *Sacerdotale.* Ita *Cloppenburg. De ſacerdotali unctioe eſt oraculum Pf. cx. 4. &c. Nec non Dan. ix. de ungerendo Sancto Sanctorum vers. 24. &c. vid. Diſput. Select. xvii. §. xix.* Quando *Unctio* heic denotabit declarationem Mediatoris, ut conſummati Sacerdotis, per opera ſacerdotalia, occluſionem & expiationem pec-

catorum, passionibus obedientia junctis perficiendam, conf. *Heb.* 11. 10. Alii ad munus *Regium* respiciunt; est enim unctus *Princeps*, quando rursus unctio hæc denotat declarationem Mediatoris, ut gloriosissimi Regis, per collocationem ad dextram Patris, postquam in hisce terris peccata expiasset, ut laboris debitam mercedem, atque ad beneficiorum acquisite applicationem certam. Si autem sub typo Sancti Sanctorum Christum representatum velimus, ad hujus olim mandatam unctio-
Exod. xxx. 26. respectum esse cogitare possumus. Scilicet illa erat delaratio, singularis *eminentie* loci, à Deo electi in habitaculum, ac in sedem cultus publici. Præterea erat symbolum donorum Spiritus, quibus *corpus* omnium harum umbrarum inungi debet, si sanguine sacrificiali & efficacia applicationis efficeret, ut Dei Tabernaculum apud homines, in gratia & in gloria, constituatur, & illi vicissim apud Deum habitarent cum fide & amore ejus. Huc ergo alludens Spiritus, duo de Filio Dei proponit. 1. Fore illum personam dignissimam, & à communi hominum sorte longissimè separatam, in Naturis, Muneribus, Statu &c. & verum Sanctuarium, in quo Deus se ergà peccatorem electum unicè exhibet gratiosum, atque ut tale declarandum coram omnium oculis. 11. Fore unguendum oleo Spiritus uberrimè, ut promereretur Dei gratiam erga homines peccatores, immaculato ac voluntario sui ipsius sacrificio, atque efficeret per Spiritum, ut homines, hostes Dei, per fidem veritatis & amorem sanctitatis ad ipsum ducerentur; & sic unà habitarent simul. Hæc res implementum sortita est in Jesu Nazareno. Declaratus is est longe supra omnes præstantissimus, non tantum in *Naturis*, ut Filius Dei, voce cœlesti *Matth.* 11. 17. xvii. 5. operibus Deo propriis *Act.* x. 38. nativitate miraculosa *Luc.* 1. 32. resurrectione ex mortuis *Rom.* 1. 3. &c. sed & in *Muneribus*; sic verba & facta eximium Prophetam; Stella, Magi, Angeli, opera, &c. potentissimum Regem; animi & corporis cum plenissima obedientiâ junctæ passionès, præfiguratum, promissumque diu, nunc consummatum Sacerdotem exhibuerunt. Donis Spiritus etiam uberrimè perfusus est *Joh.* 11. 34. *Jes.* xi. 1. 2. in nativitate & ætatis progressu *Luc.* 11. 52. magis in Baptismo *Matth.* 11. 16. maximè autem post ascensionem in cœlum, quando

quando dona Spiritus accepit effundenda largiter in corpus mysticum *Psal. LXVIII. 19. XLV. 8. Act. IV. 27. &c.*

L X I. Hæc sunt illa Messiaë beneficia, quæ intra LXX. *Septimanarum* spatium, eventura erant. Non est verò ut multum nos cruciemus in enodandis difficultatibus, quas heic injicit Chronologia. Nam quod ad Judæos attinet, satis constat, Septimanas has dudum esse elapsas, ac consequenter Messiam venisse, & xpiationem peccatorum peregisse, Urbis excidio, de quo in sequentibus etiam agitur, comprobata. Nec Dei immutabile decretum, absoluta prorsus promissio, ac finis adventus Messiaë, qui est peccatorum expiatio, patiuntur, ut exceptioni Judaicæ, de dilata impletione promissi hujus ob peccata populi, aures præbeamus modò. Uti neque cavillis eorum, de dissensu Christianorum, in assignando principio, & fine Septimanarum, enumerandisque annis interjectis, diu immorari opus est. Paucis modò dicimus, a reductione populi ex Edicto Cyri, usque ad mortem Christi, vulgò à Chronologis plures paulò annos numerari, quam 490. Omnes fatentur, juxta Josephum, mortem *Alexandri M.* contigisse *Olymp. cxiv.* Christi verò statuitur vulgò *Olymp. ccii. ann.* vel 4. Patet inde, ad anno mortis *Alexandri M.* si primus is dicatur *Olymp. cxiv.* usque ad annum mortis Christi, si quartus *Olymp. ccii.* fuerit, fluxisse fere 354. annos. Quibus addantur 67 *Alexandri*, qui ei adscribuntur, inde ab Imperio Orbis post cæsarem Darium, resultat inde 361. vel 362. Quod si jam clare posset hypothesis Bronglone de cxxx. annis Monarchiæ Persicæ, res satis expedita foret. Verum Monarchicam Persicam minimùm cc. annos durasse, graves & probati historici jure veteres, sive recentes asserunt. *Persas non multum ultra 200 annos in rerum fastigio permansisse*, author est *Dionys. Halicarn.* Porro quòd Cyrus *Olymp. 55. an. i* regnare, in Perside cæperit uno ore Veteres, uti Julius Africanus, laudatus ab *Eusebio*, scriptum reliquit. Ad *Olymp. autem cxii. annum* quemcunque, in quo finem Persica Monarchia, sub Dario Codomanno, accepit, à primo lv. ducenti & triginta plus minus anni intercesserunt; consequenter ab initio Monarchiæ Cyri, usque ad mortem Darii Codomanni, non multum ultra, sed tamen ultra 200 anni sunt. Idem patet ex annis singulorum Regum *Herodoto, Acsehe, Josepho*

sepho, Diodoro Siculo, Clementi Alexandrino, Eusebio &c. licet
 insigni varietate memoratis, etiam *Ptolemaeo* in *Canone*. Quid
 ergò? an dicendum est omnes hos falsos & mendaces esse, utpote
Danieli adversos? Ægre id à me impetrarem. Cogitandum
 itaque est, annon aliqua via reperiri possit conciliandi *Danie-*
lem cum *Chronologia* exotica. Recurrit *Rainoldus* ad *Synec-*
dochen, ut numerus minor pro majori, certus pro incerto, ro-
 tundus pro non rotundo, & per allusionem ad *Lxx.* annos capti-
 vitudinis *Lxx.* septimanarum annorum modò nominarentur; non præ-
 cise intelligendæ, quia heic non est historica narratio, sed Prophe-
 tica prædictio, in quâ memoriæ levandæ causa, vel allusione ad
 typum, numerus certus pro incerto poni potest. coll. *Gen.*
xv. 13. Gal. III. 17. Sequeretur hoc, nisi vox *חנן* &
 divisio septimanarum in partes obstarer. Alii *Lxx.* Septimanas
 continere contendunt tempora tantum ædificationis Templi
 & Civitatis, hujusque ædificatæ inhabitationis, non vero tem-
 pora cessationis ab ædificando, quæ verius ad miseriam capti-
 vitudinis, quam libertatem pertineant. Quorsum referri posse illud
וכצוק העתה Et in angustia tempora, sc. quædam erunt, su-
 spicatur *Clar. Coccejus*. Quando hoc modo calculos instituit *Clar.*
L'Empereur. Septem septimanarum excurrerunt, id est, tantum tempo-
 ris variis intervallis impensum est ædificationi Templi, à primo
Cyri, usque ad septimum *Artaxerxis Mnemonis*, scilicet à *Cyro*
 ad *Xerxem*, qui opus Templi impedit, excurrunt anni 46. haud
 plene tamen; quibus fermè ædificabatur Templum, opere illo si-
 mul variis modis impedito. Deinde continuò intermissum est ad an-
 num 2 *Darii Nothi*, quo resumptum opus ad fastigium perductum
 est, circa annum illius 6, id est, spatio ad minimum 3. an-
 norum; quos si addas præcedentibus 46, exurgent anni 49, id
 est septimanarum septem. Post hæc (quæcunque etiam fuerit
 causa) manus extrema non est adhibita ante 7 *Artaxerxis il-*
lius, qui *Dario Notho* successit. Hoc, quantulumcunque
 fuerit temporis, si addas annis illis primis 46, supplementi lo-
 co, quia pleni non fuerunt, justum habebis (additis ut dictum
 est tribus *Darii* annis) numerum 49. Ab hoc anno 7 *Arta-*
xerxis ad *Christi* 30. cum non fluxerint *LXII.* Septimana, seu
 an. 434, sed 427, qui cum 49. & 7, ultimæ septimana, 483
 annos solum conficiunt; sciendum est *Spir. Sanctum* aliquoties in
חנן *pro-*

prophetiis de Ecclesiæ calamitatibus, vel de liberatione ex iisdem, respicere ad Israelitarum Exodum ex Ægypto, ideoque in calculo instituendo adhibere annos, quibus assueverant antiquissimi in Ægypto. Anni autem isti habebant 12. menses æquales, tricenis diebus descriptos. Hujusmodi autem menses absque additamento conficiunt annos, qui constant diebus 360. adeoque à nostris solaribus superantur diebus quinque & horis sex, conficientibus in hoc numero annorum 483, annos 7 plus minus, qui addi debent annis illis 483, atque hac ratione conveniet numerus. Vid. *L'Empereur in Not. ad Paraph. Jacbiad. in Dan.* Alii tandem Edictum non unum Regium, aut primum Cyri solum, sed quatuor successive promulgata complexim sumenda censent, utpote ad unum finem tendentia, dum posteriora interpretamenta priorum fuere. Quod eò magis plausibile est, quo minus in uno Edicto v: g: Cyri expresse non reperiatur id omne, quod Angelus dicit de verbo egresso, nempe ilud fore non tantum de reducendo populo, sed & de reedificandis Hierosolymis; quod posterius explicitè quidem non habetur in Edicto Cyri, sed in ultimo Artaxerxis. Quo pacto omnia rectè fluerent, si probari possit, esse Artaxerxem Longimanum. Anno enim 20 regni permisit Nehemiæ reditum ad restaurandam urbem. Regnavit juxta Ctesiam annos 42. Darius Nothus ann. 19. Artax. Mnemon 43. Ochus 23. Arses 3. Darius Codomannus 7. quibus additi 6 vel 7 usque ad Alexandri M. mortem resultant anni 485, vel si annum unum Xerxi 11. & Sogdiano adscribere volumus, à 20. Artaxerxis Longimani, usque ad passionem Christi, quam si coniugisse dimidio primo, vel medioseptimanæ dicamus, annos 490 in quarto post passionem anno completos videmus. Verum non est necesse ita determinatè annos ad unum numerare. Satis constat fides Oraculi, etiam si una aut altera difficultas in annis numerandis remaneat. Heic pedem figimus. Orantes Deum, ut Judæorum oculos tandem aperire velit, ut videant in Jesu Crucifixo fontem horum beneficiorum ac omnis salutis, ut nos gratos pro tantis beneficiis in sanguine Filii acceptis, continuò in cognitione fide amore Christi progredi, & unctionis ipsius participes faciat heic in gratia, donec tandem in gloria fructus Justitiæ ejus æternæ in æternum nanciscamur.

COROLLARIUM *Loco Catechesin Heidelbergensem subjicimus defendendam*

